

СЕМЕЙСТВАТА НА ДЪГАТА В БЪЛГАРИЯ

Доклад от качествено изследване на фондация
„Ресурсен център Билитис“

Семействата на дъгата в България

*Доклад от качествено изследване на фондация
„Ресурсен център Билитис“*

Автори: Глория Филипова и Моника Писанкънева

Събиране и обработка на информацията: Глория Филипова

Редактор: Радослав Стоянов

Дизайн и предпечатна подготовка: Пол Найденов

София, 2017 г.

*Докладът от изследването се публикува
с подкрепата на ILGA-Europe¹ и фондът за
„Документиране и застъпничество“.
Мненията, застъпени в доклада са на авторите
и не представляват официална позиция
на ILGA-Europe.*

¹¹ ILGA-Europe: Европейският клон на Международната асоциация на организации на лесбийки, гей мъже, бисексуални, трансджендър и интересекс хора (ILGA) е международна неправителствена мрежова организация, която има 490 организации членки от 45 европейски страни; www.ilga-europe.org

Произведението се публикува под лиценз Creative Commons Attribution – NonCommercial – NoDerivatives 4.0 International License (NC-ND 4.0). Съгласно този лиценз, имате право да копирате и възпроизвеждате настоящето произведение във всякакъв формат при условие, че: посочвате автора на произведението; разпространявате го без комерсиална (стопанска) цел; не сте правили изменения или добавки

(CC BY-NC-ND 4.0) Моника Писанкънева,

Фондация „Ресурсен център Билитис“

София 2017

ISBN 978-954-91940-4-3

Съдържание

Въведение.....	6
Връзка с други изследвания	11
Законова рамка	13
Институционализирана дискриминация.....	14
Проблеми с достъпа до здравни услуги	17
Родителството: пречки и предизвикателства	20
Невъзможност за осиновяване като семейство.....	22
Ограничен достъп до репродуктивни процедури	24
Липса на родителски права за небιологичния родител.....	27
Нарушаване на правата на детето	31
Невъзможност за наследяване	33
Липса на достъп до вдовишка/наследствена пенсия.....	35
Проблеми с финансови и други институции	36
Липса на защита в случаи на домашно насилие.....	37
Нарушаване свободата на придвижване	39
Невъзможност за събиране на семейството, ако единият от партньорите е от трета страна.....	41
Липса на достъп до трудови бонуси и социално осигуряване на партньора	42
Всекидневни трудности	43
Дискриминация и стигма	45
Частична откритост за сексуалната ориентация и/или половата идентичност	47
Отхвърляне от най-близките	52
Липса на информираност в обществото.....	57
Липса на видимост и ролеви модели	60
Обясняване на ситуацията на детето.....	62
Страх, че децата ще бъдат дискриминирани	64
Стратегии за справяне.....	66
Заклучение и препоръки	68
Демографска справка.....	70

Въведение

Въпросът за „гей браковете“ предизвиква обществен дебат от самото начало на движението за равнопоставеност на гей и лесбийки в България (края на 90-те), като издига на повърхността множество предразсъдъци по отношение на пола, половите роли, дефиницията за семейство, разделното прилагане на принципа за защита на основните човешки права. Българската Конституция определя брака като съюз между мъж и жена (чл. 46), в духа на традиционализма, който приема наличието само на два биологични пола с фиксирани джендър роли. В същия дух, Семейният кодекс не приема други варианти за узаконяване на семейства, освен традиционния граждански брак между мъж и жена (чл. 5). За разлика от Семейния кодекс, Законът за защита срещу домашно насилие въвежда понятието „фактическо съпружеско съжителство“ за партньори, които се намират или са били в такова (чл. 3, ал. 2), и следва да предоставя защита на хора, които живеят на семейни начала с партньори от същия пол. Съдебната практика обаче тълкува разпоредбите на закона стеснително и в рамките на хетеросексистките и цисджендър норми, като отказва такава закрила на еднополови двойки. При искане на съдебна защита в най-малко един случай отказът на съда да приложи закона спрямо еднополова двойка се аргументира с отсъствието на правно признаване на семействата, в които двамата партньори са от един и същи пол.² Това показва важноста на законодателното признаване на семействата на лесбийки, гей мъже, бисексуални, трансджендър и интерсекс хора (ЛГБТИ).

² Решение № 26/07.10.2014 на Софийски Районен Съд, III Гражданско отделение, Съдебен състав 83, в отговор на молба за закрила № 8100486/02.10.2014, гласи че молителката не е сред лицата, активно легитимирани да търсят защита по Закона за защита от домашно насилие. „От изложените от молителката твърдения е видно, че молителката и ответника са от един и същи

Често въпросът за необходимостта от узаконяване на семействата на ЛГБТИ хората се третира от общественото мнение у нас като искане на „специални права“. Широко разпространено е схващането, че „обществото още не е готово“ да приеме бракове между партньори от един и същи пол. Като основен фактор за тази неподготвеност се изтъква широко разпространения традиционализъм и влиянието на източноправославното християнство, което е доминиращата религия в страната. Не се обръща внимание на недостига на научни (светски) знания, които би следвало да се формират от образователната система и съгласно редица изследвания съдействат за положителна промяна в отношението към ЛГБТИ хората.³ Влиянието на религиозността като пречка за приемане на законодателство, свързано с брачното равенство донякъде е спорно и се ограничава от други фактори.⁴ Законно признаване на бракове между партньори от един и същ пол към момента е извършено както в силно секуларизирани страни с протестантска религия (Швеция през 2009 г.), така и в страни с по-високи нива на традиционализъм и силна католическа религиозност (Португалия през 2010 г.). Изследвания на връзката между нивото на толерантност към хомосексуалността и наличието на законодателно признаване на бракове между партньори от същия пол показват, че нивото на толерантност е предпоставка за приемане на такъв закон, но не по-малко значение имат характеристиките на политическите елити, които влияят върху законодателния процес. В същото време, наличието на закон оказва и обратното положително влияние върху промяна в

пол. Нашето законодателство признава единствено брачен съюз между мъж и жена, респективно фактическо съпругеско съжителство може да има само между мъж и жена“.

³Hooghe, M., & Meeusen, C. (2013). Is Same-Sex Marriage Legislation Related to Attitudes Toward Homosexuality? *Sexuality Research and Social Policy*, 10(4), 258-268. doi:10.1007/s13178-013-0125-6.

⁴ Ibid, p. 3.

обществените нагласи към все по-висока степен на приемане на равнопоставеността на ЛГБТИ.⁵

Отношението на българското общество към темата за брачното равенство не може да се разглежда отделно от въпроса за нивото на приемане на ЛГБТИ хората. България е една от страните членки на ЕС с най-ниско ниво на приемане на ЛГБТИ, както показва изследване на Евробарометър от 2015 г.⁶ Петдесет и осем процента от гражданите биха се чувствали изключително неудобно, ако гей или лесбийка заемат най-високата изборна политическа длъжност (при 21% средно за ЕС), и 59% – ако трансджендър или транссексуален човек заемат такава позиция (при 29% средно за ЕС). Трийсет и седем процента биха се чувствали неудобно, ако имат колега гей или лесбийка и 38% – трансджендър колега. Седемдесет и четири процента биха се чувствали изключително неудобно, ако някое от техните деца се влюби в човек от същия пол, и 75% – ако се влюби в трансджендър човек. Само 19% смятат за напълно приемливо хомосексуални двойки да показват интимност на улицата (при 49% средно за ЕС). В същото време имаме ниско ниво на осъзнаване, че дискриминацията на основа сексуална ориентация е широко разпространена (34% спрямо 58% средно за ЕС), и още по-ниско ниво на осъзнаване на дискриминацията на основа полова идентичност (31% спрямо 56% средно за ЕС). Тези данни са индикатор за сериозното изоставане в процеса на ценностна трансформация в България. Възприемането на ценности, свързани със зачитане на универсалните

⁵ Ibid, pp. 10-13.

⁶ *Eurobarometer on Discrimination 2015: Social acceptance and perceptions on discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity*. Достъпно в Интернет на адрес: http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/eurobarometer_lgbti_graphs_factsheet_national.pdf.

човешки права обикновено се свързва с фактори като брой години на демократично управление, икономическа стабилност и брутен вътрешен продукт на глава от населението, както и с влиянието на транснационални модели (например, прилагани в други страни на ЕС).

Настоящият доклад има за цел да представи изчерпателна картина на положението на ЛГБТИ семействата в България на базата на качествено изследване в общността (интервюта с такива семейства), проведено от екипа на фондация „Ресурсен център Билитис“ през 2016 г. Към настоящия момент в България не са правени по-машабни други изследвания за положението на ЛГБТИ семействата и съществува огромна празнина в научната литература по тази тема. Резултатите от това изследване ще бъдат полезни като основа за бъдещи застъпнически кампании за правата на ЛГБТИ семействата в България.

Терминът „семейство на дъгата“, който се използва от международното движение за ЛГБТИ права, за да обозначи многообразните семейства на ЛГБТИ хора, не е познат у нас. Обществото разпознава единствено термина „гей бракове“. За целта на нашето изследване, прилагаме термина „ЛГБТИ семейства“, който е аналогичен на термина „семейства на дъгата“ в широко разпространената му употреба. Нашата цел беше да обхванем всички възможни разновидности на ЛГБТИ семейства, включително семейства с повече от двама партньори; семейства от самотен родител, отглеждащ дете, който сам се идентифицира като Л, Г, Б, Т или И, и други форми на семейни пространства. В същото време подборът на интервюираните се извърши на базата на проявен интерес за участие, вследствие на разпространена обява за провеждане на изследването в социалните мрежи и тематичните ЛГБТИ сайтове. Повечето семейства, които откликнаха на поканата за интервю, бяха ЛГБТИ семейства, които живеят в големи градове, а партньорите са с поне средно завършено образование

и имат работа. Избраният подход на идентификация на респонденти не успя да достигне до семейства, в които единият или и двамата партньори са безработни, живеят в малки населени места, или под прага на бедността. В този смисъл изследването не е представително за цялата ЛГБТИ общност, а по-скоро представя гледната точка на образованите и интегрирани в средата ЛГБТИ семейства със средни или по-високи доходи. Една четвърт от респондентите отглеждат и деца.

Настоящото изследване показва как семействата на лесбийки, бисексуални, гей мъже, трансджендър и интерсекс хора със или без деца, които живеят в големите градове на страната и имат средно или по-високо ниво на доходи, гледат на своето положение в българското общество. То очертава основните трудности, с които се сблъскват, поради липсата на законово признаване на техните семейни права и стратегиите за справяне с тях. Изследването е базирано на полуструктурирани интервюта с 26 ЛГБТИ семейства от 4 основни града в България (София, Пловдив, Варна и Русе), всяко от които с продължителност от 60 до 90 минути (вижте Демографска справка на интервюираните в Анекс 1).

Интервюираните отговарят на въпроси, свързани с отношението на близки, познати, съседни и колеги към техните семейства; решението им за отглеждане (или не) на деца; въпроси, свързани със забременяването и раждането на деца; въпроси, свързани с родителските права; отношението на институциите (детски градини, училища, здравни заведения и др.) към техните деца и самите тях; въпроси, свързани с общата собственост, наследяването, правото на получаване на информация за състоянието на партньора при влизане в болница и правото на вземане на решение за медицински интервенции, както и за стратегиите им за справяне в тези сфери.

Докладът ще бъде разпратен до институциите, които имат отношение към засегнатите в изследването сфери (здравеопазване,

социално осигуряване, родителски права, право на мобилност, право на наследяване) и ще бъде използван като отправна точка в планирането на застъпнически действия за постигане на брачно равенство в България.

Връзка с други изследвания

Темата за ЛГБТИ семейства в България е крайно неизследвана. Единственото налично изследване по този въпрос е магистърската теза на Владислав Петков на тема „Еднополовите семейства в България: Практики и въображение“. Проучването е проведено в рамките на магистърска програма „Културна антропология“ към Софийски университет „Свети Климент Охридски“, през 2016 г. Изследването не е публикувано до момента. Текстът ни беше предоставен от автора.

Текстът цели да изследва няколко сфери: да провери разбирането на респондентите за същността на семейството и родството; да се идентифицират и анализират практиките на еднополовите семейства в България, като се съпоставят с разнополовите; да се очертаят факторите, които обуславят тези практики; да се постави въпроса за еднополовите семейства в България в контекста на антропологично изследване на родството. Резултатите се основават върху анализ на интервюта с 19 респонденти, които са били, са или планират да бъдат в еднополово семейство, 8 от тях са жени и 11 са мъже.

Заключенията до които стига Петков, както за законовата рамка, така и за всекидневните трудности и стратегии на еднополовите семейства, се припокриват със заключенията от настоящето изследване.

Той разглежда обстойно и проблематиката за публичността на еднополовите семейства в главата „Тайните и публичните семейства“ като коментира не само нагласите на респондентите си, но и илюстрира обществените нагласи, които най-често се изразяват в позицията, че няма проблем да има ЛГБТИ хора, стига да не „парадират“ със сексуалността си. Тази теза се изправя срещу видимостта на общността изобщо, но става още по-категорична когато стане дума за показване на връзката публично, тъй като публичността се приема за заплаха срещу традиционното семейство.

Важно е да се отбележи, че още в увода си Петков споделя как по време на работата си по изследването неведнъж му се е налагало да отговаря на въпроса „Че то има ли еднополови семейства?“. Това е въпрос, на който ние също многократно отговоряхме, като в отделни случаи беше задаван дори от хора от ЛГБТИ общността. Петков коментира, че имайки предвид новата рамка или схващането на семейството като инструмент за биологично възпроизвеждане, този въпрос предполага разнообразие от отговори. Едно обаче е сигурно – задаването на този въпрос демонстрира до каква степен тези семейства остават невидими.

„Разликите в начините, по които еднополовите и разнополовите семейства организират семейния си живот не са радикални и са предимно резултат от стратегиите, които еднополовите двойки възприемат, за да превъзмогнат нормативни и социални ограничения.

Интересен момент е, че отказът да се признаят еднополовите семейства поне като партньори във фактическо съжителство не накарнява само техните права, а и обществения интерес. Така например според чл. 22, ал. 1 от Гражданския процесуален кодекс (2007) съдия е длъжен да си даде отвод от дело, ако е във фактическо съжителство с една от страните. Доколкото еднополовите

двойки не се квалифицират като фактически съжителстващи според теорията и практиката до момента, това правило не следва да се прилага. Нещо повече, мислима е ситуация, в която съдията не може да си даде отвод дори и да иска, ако не са налице други правни основания. Това е само един от многото случаи на възможен конфликт на интереси, доколкото законодателството не рядко включва фактическото съжителство като основание за конфликт— други случаи са изброени подробно от Стоян Ставру⁷ (2012)“.

Законова рамка

В България, освен граждански брак, няма друга законна форма, която да дава права и определя задълженията в едно семейство. Законодателят не признава каквато и да е небрачна форма на семеен живот, независимо дали ще бъде наречена регистрирано партньорство, граждански съюз или фактическо съжителство. Брачният съюз и всички произтичащи от него последствия са регулирани в Семейния кодекс, чийто чл. 3 определя, че „всяко лице има право да сключи брак и да има семейство при условията, определени от този кодекс“, а едно от условията е именно, бракът да се сключва по „взаимно, свободно и изрично съгласие на мъж и жена“ (чл.5).

Съгласно чл. 4 от Семейния кодекс само гражданският брак, сключен във формата, предписана от този кодекс, поражда последиците, които законите свързват с брака. Оказва се, че тези последици са много повече от правото на унаследяване и общите родителски права. В течение на интервютата изникнаха десетки други пречки, с които ЛГБТИ хората се сблъскват поради липсата

⁷ Ставру, С. (2012) Фактическото съжителство – квазибрак или факт на нормативни стериоди? [онлайн] <http://challengingthelaw.com/semeyno-i-nasledstvenopravo/faktichesko-sajitelstvo/>, посетено на 10.4.2017

на законово признаване на техните семейства. Тези лични борби остават скрити за общественото внимание и поради това мнозинството не разбира кои права на ЛГБТИ хората са нарушени.

Институционализирана дискриминация

Недоверието в институциите в България е широко разпространен проблем, който засяга не само ЛГБТИ общността. Не за първи път по време на наше изследване ЛГБТИ респонденти заявяват, че нямат доверие и не биха се обърнали за помощ към държавни или общински органи и институции като социални грижи, държавни болници или полицията. Жертвите на хомофобски и трансфобски престъпления от омраза или домашно насилие нямат доверие в полицейските служители и се страхуват от допълнителна дискриминация (или тормоз) от тяхна страна, затова обикновено тези престъпления остават недокладвани. Характерно е и недоверието към здравната система, особено от страна на транс хората, които търпят много ограничения на достъпа до здравни услуги. Редица здравни услуги зависят от пола на лицето и липсват клинични пътеки, които да отговарят на нуждите на трансжендър хора. Така например транс мъж след промяна на гражданския си пол в документите си за самоличност, който не е променил оперативно своите женски полови органи, не може да получи направление за гинеколог, тъй като Здравната каса не предвижда такава клинична пътека за мъже.

По-голяма част от интервюираните споделяха убеждението, че институциите са непреодолима стена за ЛГБТИ хората. Това, разбира се, се дължи до голяма степен на липсата на законова уредба по редица въпроси свързани с ЛГБТИ малцинствата, но също и на необразоваността по темата от страна на работещите в тези институции. В настоящата глава ще представим редица примери на неадекватно и неинформирано поведение от страна на служители на държавни органи, както и примери, от които нагледно се вижда как липсата на подходящо законодателство създава безброй затруднения за ЛГБТИ хората.

Имайки предвид липсата на законово признаване на ЛГБТИ семействата, коментарите на въпроса дали биха потърсили някакъв вид социална помощ като семейство, често гласяха, че държавните институции са последните, към които биха се обърнали за помощ за каквото и да било.

„Най-големите трудности ще бъдат с институциите. Рано или късно хората те приемат, но с институциите не виждам как бихме се преборили. Защо трябва да ходим в чужбина, за да се възползваме от основни човешки права?“. – гей мъж, 24 години, София

Примерите, които оправдават тези страхове и показват до каква степен са разпространени предразсъдъците в институциите, не закъсняха. Партньорът на един от респондентите ни е ирански гражданин, напуснал родината си, за да отиде в страна, в която ще бъде в безопасност, тъй като в Иран хомосексуалността се наказва със смъртно наказание. През юли 2016 г. той се установява в Истанбул, откъдето идва в София по легален път с помощта на покана за работно посещение, издадена от фондация „Ресурсен център Билитис“. Самото събиране на семейството в София е изключително трудно, поради факта, че партньорът му, който е български гражданин, няма право да го покани с цел брак. Интервюто с гей семейството беше проведено преди иранският гражданин да получи бежански статут у нас. Те разказаха как по време на среща със служителка от министерство, с която са обсъждали легалния статут на иранския гражданин, се е наложило да я убеждават, че наистина са семейство, защото тя не е вярвала, че са хомосексуални.

„Попитах я откъде знае, че партньорът ми не е гей и тя каза „Защото виждам, той не е гей“. Казах ѝ, че живеем заедно като семейство, а тя се смя, все едно че се шегувам. Отидохме там, защото искаме той да живее тук дълго, а не с виза за по една година, искахме да получи бежански статут, защото той е гей и в Иран е опасно; той няма да се върне там. Има държави, които предоставят бежански статут на гей хора от страни, в които

има смъртно наказание. Тя каза, че трябва да направим медицински изследвания, които да докажат, че той е гей. Не можах да повярвам, а тя каза, че е напълно сериозна. Как да докажем, че сме гейове? Каза, че това, че живеем заедно нищо не значи и че не ни личи“. – гей мъж, 48 години, София

Наложените в обществото стереотипи относно това, че гей мъжете изглеждат по определен начин, са толкова разпространени, че очевидно се споделят и от държавни служители. Очакванията към последните са да поддържат професионален тон и да уважават правото на самоопределение на лицето, с което разговарят, особено като се има предвид, че става дума за човешки живот. Изискването да се доказва, че лицето е гей чрез медицински преглед е противоположно и унижително.

В тази глава разглеждаме различни аспекти на институционализираната дискриминация към ЛГБТИ семействата, които произтичат от липсата на тяхното законово признаване:

- проблеми в сферата на здравните услуги и достъпа до информация за здравното състояние на партньора;
- проблеми, свързани с родителски права, осиновяване, признаване на родствена връзка, ако децата в семейството имат различен биологичен родител;
- проблеми, свързани с общата собственост, невъзможността за унаследяване, липса на достъп до вдовишка пенсия и социално осигуряване на партньора;
- проблеми, свързани с мобилността и правото на събиране на семейството, ако единият партньор е гражданин на трета страна.

Изброените проблемни ситуации важат както за еднополови цисджендър двойки, така и семейства, в които единият или двамата партньори са транс или интерсекс. Дали последните могат да сключат брак и да имат родителски права зависи от това какъв е гражданският им пол. Ако в двойка от транс мъж и транс жена

и двамата имат еднакъв граждански пол, те търпят същите ограничения като еднополовите двойки.

Проблеми с достъпа до здравни услуги

При запитване кои са най-големите ограничения, които произлизат от непризнаването на ЛГБТИ двойките като семейства, винаги на преден план излизаха притесненията свързани с достъпа до здравни услуги. Това най-често са отказването на достъп до информация за здравословното състояние на партньора, отказване на посещения в болница и невъзможност за вземане на животоспасяващи решения.

Мнозинството от респондентите за щастие не бяха изпадали в подобни ситуации, но въпреки това живееха със страха, че един ден това може да им се случи. Страхът да нямаш право на достъп до информация за състоянието на своя/та партньор/ка присъстваше във всички интервюта. Респондентите бяха категорични, че в спешни случаи, когато се притесняваш за живота на любим човек, е неприемливо да се сблъскаш с административни пречки, да се страхуваш от хомофобски реакции и да разчиташ единствено на добрата воля на медицинските служители.

Подтиквани от тези опасения, хората от общността избират частни болници, винаги когато могат да си го позволят, защото смятат, че там ще получат повече разбиране и добро отношение. И все пак частното здравеопазване не е достъпно за всички, поради финансови причини.

Един респондент разказа, че всяка година му се налага да влиза в болница за различни процедури и когато попитал дали може партньорът му да го посещава, му било казано, че може да го посещават всеки ден един или двама души от семейството, но посещенията за приятели са веднъж седмично. Той разказа също:

„Когато влезеш по спешност, както на мен ми се е налагало, някой трябва да ти донесе лични вещи, но трябва да бъде човек от фамилията. Като че ли ако дойде някой друг, това което ще ти донесе не е от същата важност“. – гей мъж, 48 години, София

Проблемът с достъпа до посещения и информация за здравното състояние важи не само за посещения между партньори, но също така усложнява достъпа на децата спрямо родителя, който по закон няма родителски права над тях. Този проблем частично може да се уреди с нотариално заверено пълномощно, но не покрива всички възможни случаи:

„Дала съм на другата майка на детето пълномощно, ако детето е в болница да може да го вижда. Но детето не може да получи информация за нея защото тя не ѝ е майка, както и майката не може да получи информация за детето, защото то не ѝ е дете“. – лесбийка, 37 години, София

Според Закона за здравето (в сила от 01.01.2005 г.), ако пациентът е непълнолетен медицински дейности се извършват след съгласието на негов родител или попечител.⁸

Според чл. 92, ал 4 от същия закон пациентът има право да упълномощи писмено лице, което да бъде информирано вместо него, но не и да упълномощи кой да взема животоспасяващи решения.

Консултирането ни с медицински лица също не даде точен отговор на въпроса как се урежда правото на партньор от същия пол да посещава партньора си или детето си в болница. Оказва се, че по-скоро става дума за политика на болницата отколкото за спазване на универсални правила. Изглежда, че общата практика е, ако състоянието на пациента не е особено тежко, до него се до-

⁸ Закон за здравето (в сила от 01.01.2005 г.), чл. 87, ал. 2

пускат по-свободно посетители, но когато пациентът е в реанимация и става дума за критични състояние и вземане на решение, лекарите се обръщат към роднините.

Дори медицинският персонал да се държи с разбиране, някои респонденти споделиха, че все пак предпочитат да крият връзката си пред другите пациенти, за да избегнат допълнителното напрежение в и без това трудния момент. За такава ситуация разказа 25-годишен гей мъж от София:

„Веднъж се наложи да имам операция в София и най-близкият ми човек е той, роднините ми живеят далеч. Държах да сме в частна болница и да си платим малко повече, защото в частните болници знаем, че нещата са малко по-европейски. Нямахме проблеми с достъпа, но пък пред човека, който беше с мен в стаята, представяхме, че партньорът ми ми е брат. Налага ни се благо-родно да лъжем, за да избегнем неприятни ситуации“.

Друго притеснение, за което често ставаше дума по време на интервютата, е че когато нямат законна роднинска връзка, небюрокрачните родители не могат да вземат решения за лечението на децата си и обратното. По същия начин при липса на семейна връзка партньори от същия пол не могат да вземат животоспасяващи решения за партньорите си.

„Аз съм 22 години по-възрастен от него и е нормално да си замина пръв. Ако вляза в болницата и се наложи да се вземат решения за мен или да ме посещават, сега майка ми трябва да го направи, а аз искам да може да го направи партньорът ми“. – гей мъж, 48 години, София

Въпроси възникват и с достъпа до информация при раждане. Някои двойки споделиха, че са избрали майката на детето да роди в частна болница, за да може партньорката ѝ да присъства на раждането. Държавните болници изрично приемат по време на раждането да присъства единствено бащата.

„Когато бях бременна с първото ни дете, отидох на информационна обиколка в една от най-престижните държавни болници в София. Бях избрала да раждам там, тъй като болницата имаше репутация за добри здравни специалисти, а освен това предлагаше и възможност за доплащане за индивидуална стая. По време на обиколката един лекар, който се занимава с ражданията, гордо заяви, че на раждането може да присъства само и единствено бащата на детето. Не майката на родилката, не сестра ѝ, не приятелка, или който и да било друг, а единствено бащата. Веднага след това посещение промених мнението си къде ще раждам и отидох в частна болница. За щастие, успях да намеря пари за раждането и не се колебах повече“. – лесбийка, 48 години, София

Дали на партньорката ще бъде разрешен или отказан достъп до информация за състоянието на родилката отново в голяма степен зависи от личното отношение на здравните специалисти в конкретното лечебно заведение. Регламентите се прилагат субективно и достъпът до информация или свиждания за партньори от същия пол е непредвидим.

Родителството: пречки и предизвикателства

Според българското законодателство семейството се състои от мъж и жена, следователно родителите на едно дете могат да бъдат мъж и жена или самотни родители, но не и двама родители от един и същи пол. На еднополовите семейства в България не е разрешено нито да осиновяват деца лишени от родителски грижи, нито да припознаят или осиновят детето на партньора си.

Имайки предвид, че сурогатното майчинство у нас не е уредено със закон, а на еднополови двойки не е разрешено да осиновяват, за гей мъжете не остава никаква възможност да имат деца.

Много от респондентите изразиха желание да осиновят деца. Няколко двойки жени споделиха, че са имали желание да дадат дом на дете от институция, вместо да създадат свое чрез изкуствено осеменяване и изразиха разочарованието си от наложеното им ограничение.

Не открихме нито една двойка мъже, които да отглеждат деца. Споделеният опит по този въпрос дойде от двойки жени и една двойка на интерсекс човек и жена. Не попаднахме и на транс родители.

Единственият интерсекс родител, когото интервюирахме, разказа, че от години води дела в опит да смени гражданския си пол. В документите му е вписан женски пол и той иска да го промени на мъжки, за да има възможност да получи родителски права над децата, които в момента отглежда със своята партньорка. Тъй като и двамата родители в момента по документи са от женски пол, само биологичната майка има родителски права над децата. Извън проблемът със законовата рамка той няма проблеми с приемането му като родител на децата в обществото. Партньорката му разказа:

„Записваме го като втори баща, когато попълваме документи в училище или детска градина където искат да посочим кой има право да взема децата. Не са ни задавали въпроси какъв е и не са поставяли под съмнение, че им е баща, дори е ходил на родителски срещи. Не са задавали и въпроси за половата му идентичност, явно достатъчно прилича на мъж и на баща, за да го приемат като такъв.“ – пансексуална жена, 48 години, София

Всички интервюирани респонденти се намират над прага на бедност в страната и споделиха, че нямат съществени финансови трудности; повечето от тях имат стабилни работни позиции и изразяват възможността и желанието си да дадат дом и бъдеще на дете.

Невъзможност за осиновяване като семейство

При сегашната законова рамка единственият вариант, в който осиновяването от ЛГБТИ семейство е възможно, е единият от партньорите да кандидатства като самотен родител, което означава партньорите да крият връзката си по време на целия процес на одобрение на кандидата за осиновяване и последващите го проверки на социалните институции. Това се оказва твърде голям риск, който би довел до непрестанни притеснения и страхове от разкриване, както и до редица проблеми, в случай, че институциите научат за укриването на връзката им.

Попаднахме само на една двойка жени, които са се осмелили да поемат по този път, като едната от тях е кандидатствала като самотен родител. Те споделиха, че дълго са обмисляли как да подхождат, защото не са искали да започват с лъжи и да крият връзката си в продължение на две години, докато текат проверките. Искали са да потърсят хора в институциите, които се отнасят с разбиране, за да бъдат открити пред тях. Когато са се посъветвали с техни близки, работещи в тези институции са били посъветвани да не се разкриват.

„Няма официално клауза, по която да кажат, че това е вредно за детето, тоест не биха могли да го опишат като причина за отказ, но настроенията и нагласите са такива, че ако кажем, че сме заедно ще си стоим вечно в листата на чакащите. Казват му негласен отказ, уж те допускат, но никога не идва твоят ред. Общо взето ни посъветваха да не вземем да притесним социалните работници да се чудят какво да запишат, така че да не зачекваме тази тема.“

От техния разказ виждаме в подробности през какво трябва да мине една еднополова двойка, ако реши да осинови дете:

„Процесът на осиновяване по принцип не е много лесен, а пък за нас го има и затруднението, че в нито един не

момент не можем да застанем заедно и да кажем как планираме да отглеждаме детето, за какво мечтаем, а по-скоро тя ще трябва да се бори сама с това. Тя няма да е сама, но на практика при разговори с всякакви институции ще бъде сама. Тя говори за подкрепяща среда, но аз не съм включена в тази подкрепяща среда. Дори не може да говори за нашето дете, трябва да казва „моятото“ дете. Това е безумно“. – лесбийка, 30 години, София

„В момента когато обяснявам каква ще бъде подкрепящата среда, която ще има детето, не мога да опиша нейните близки и роднини, които за мен също са толкова близки и ще бъдат важни ролеви модели за нашето дете, въобще не мога да ги спомена и да обясня в каква връзка ще бъдат част от живота на нашето дете. След официалното осиновяване в продължение на две години социалните работници много отблизо наблюдават дали средата е добра, което е важно да се случва, но за нас това означава през тези две години партньорката ми да излиза, когато те идват. Да не говорим, че детето ще знае, че има две майки, ужасно е, че пред някакви хора трябва да се казва, че е нещо различно. Затова все още обмисляме как ще стане.“ – лесбийка, 34 години, София

Но дори ако социалните работници не виждат проблем в това, че двойката е еднополова, те могат да разрешат само на единия от родителите да бъде законен осиновител, тъй като в чл. 81, ал. 1 от Семейния кодекс четем следното: „Никой не може да бъде осиновен от две лица, освен ако те са съпрузи“.

Много от мъжете респонденти над 30 години споделят, че вече са се отказали от идеята да имат деца, тъй като не очакват правото на осиновяване да им се даде в близкото бъдеще. Те говореха с нескрита болка и разочарование по тази тема, осъзнавайки абсурдността на ситуацията, в която са поставени, защото държавата разрешава на един от тях да осинови дете, но не и да го осиновят заедно. В същото време, в практиката не е известен

случай, когато на мъж е било разрешено да осинови дете като самотен родител.

„Най-естественият и най-човешки начин да имаме дете е да го осиновим. Но в България не може и поради тази причина ние вече сме се отказали да мислим за деца, сега сме на около 40, след 10 години, дори да се приеме този закон, ще сме на по 50“. – гей мъж, 38 години, София

„За двама мъже се оказва, че много скъпо излиза да осиновиш дете или да го направиш със сурогатство и най-вероятно, ако осиновяваме дете, няма да бъде от България, защото тук процедурата е изключително трудна и тромава, а мъж да осинови е още по-трудно. Приятели са ми разказвали истории, в които идва социален работник и търси причини да открие дали си хомосексуален и ако си хомосексуален съответно не ти позволяват. В конкретния случай става дума за хетеросексуален мъж, който кандидатства като самотен родител, но в крайна сметка се отказва защото, освен че процедурата е дълга, трябваше да се справя и със социалния работник, който се опитва да намери причина защо един самотен мъж иска да осиновява. Финансовата гледна точка и бюрократицията, това са основните пречки“. – гей мъж, 26 години, София

Ограничен достъп до репродуктивни процедури

Има различни възможности за провеждане на изкуствено осеменяване. Респондентите споделиха опит както с ин витро, така и с инсеминация. Една от спънките по пътя на асистираната репродукция са финансовите възможности. Инсеминацията е по-евтина от ин витрото, но вероятността за забременяване е по-малка

и често се налага да се направят няколко опита, което увеличава разходите.

В България има общински програми, които подпомагат финансово двойки с репродуктивни проблеми в създаването на деца. Те обаче не са по никакъв начин приложими за еднopolовите двойки. За тези програми научихме от респондентка, която беше проучвала процедурата:

„Има общински програми, които подпомагат двойки с репродуктивни проблеми, но ако еднopolова двойка е биологично здрава няма как да получи такава помощ, а ин витро процедурите и инсеминацията са скъпи“. – бисексуална жена, 30 години, София

Ето какво гласят изискванията на програма „Ин витро“, публикувани в уебсайта на Столична община: *„Кандидатите – семейства или двойки за финансиране по Програмата следва да отговарят на следните изисквания: **Да имат сключен граждански брак или да са във фактическо съжителство**“*

Термините „фактическо съжителство“ или „фактическо съпружеско съжителство“ се употребяват често в различни закони и наредби, но употребата им не е особено ясна и значението им бива тълкувано по различен начин. Например в Закона за защита от домашно насилие фигурира терминът „фактическо съпружеско съжителство“. Както ще видим в следващата част на доклада обаче, в най-малко един случай българският съд отказва да признае включването в обхвата на това понятие на еднopolовите двойки.

При програма „Ин витро“ основното изискване за получаване на финансова подкрепа са медицински доказаните репродуктивни проблеми. Така ако две жени семейна двойка са биологично здрави няма да получат подкрепа по тази програма. Но дори и да си представим случай, в който и двете жени имат репродуктивни проблеми, те няма как да покрият изискването за граждански брак, което прави програма „Ин витро“ напълно недостъпна за еднopolови семейства.

Друга респондентка ни разказа за ограничение в репродуктивните закони, на което са се натъкнали с партньорката си, когато са поискали едната да износи яйцеклетката на другата.

„Искахме аз да износя яйцеклетка на партньорката ми, но в България според законодателството това е невъзможно. Искахме да ползваме същия донор с нейна яйцеклетка, защото на нея не ѝ се ражда, а аз съм окей с този процес. Това е свързано с репродуктивните закони, не е чисто дискриминационно, но по някакъв начин косвено се отразява. Ако един от партньорите не иска да ражда, но иска да има биологично дете, законодателството е дискриминационно, защото не припознава еднополовите двойки. При хетеросексуалните двойки този процес няма как да стане, защото там имаме два пола и няма как единия да износи материал на другия, при тях има вариант сестра на жената да износи яйцеклетката ѝ. По закон се счита, че родител на детето е този, който го е родил, и би възникнала голяма колизия. Дали е дискриминация може да си поиграем и да кажем, че е косвена дискриминация. В Англия тя може да ми даде нейна яйцеклетка, но не можем да ползваме същия донор, затова трябваше да ходим до Испания, а това е свързано с огромни разходи – материалът да се пренесе, да се легализира и т.н., и това създава най-вече емоционални затруднения и блокира развитието на семейството“. – лесбийка, 37 години, София

Намираме това ограничение в Наредба № 28 от юни 2007 г. за дейности по асистирана репродукция, издадена от Министерство на здравеопазването, в чийто чл. 12, ал. 1 се казва: „Донорството на яйцеклетки с цел оплождане и поставяне в друга жена в случаите по чл. 130, ал. 4, т. 4 от Закона за здравето (33) може да бъде от анонимни дарители или от родствени дарители (сестра, братовчедка)“.⁹

⁹ Вж. в Интернет на адрес: <http://lex.bg/laws/ldoc/2135557092>.

Според тази наредба една жена може да даде своя яйцеклетка на сестра си, на братовчедка си или на напълно непозната жена, но не и на партньорката си, дори ако партньорката ѝ има репродуктивни проблеми.

Липса на родителски права за небиологичния родител

След създаването на децата идват притесненията свързани с тяхното отглеждане. Разбира се, такива притеснения имат всички родители, независимо от сексуалната си ориентация и половата си идентичност, но в случаите на ЛГБТИ семействата те се увеличават, тъй като, вместо да бъдат улеснени от институциите, родителите трябва да се борят и надлъгват с тях, непрестанно да търсят вратички в закона, за да не бъдат третирани дискриминационно. Притесненията по този въпрос са различни, но най-често имат обща причина – небиологичният родител на детето няма никакви родителски права. Това важи и в случай на осиновяване – само осиновителят като самотен родител има родителски права, а другият партньор остава скрит.

Всъщност повечето респонденти споделиха, че отглеждането на деца в българския контекст е това, което най-много ги притеснява. Някои респонденти заявиха, че искат родителски права, за да могат да отглеждат децата си спокойно, че не ги интересува вдигането на пищни сватби и показността пред роднини. Други споделиха, че биха се примирили да живеят и без облагите, които носи бракът, стига да имат сигурност за децата си. Във всички интервюта опасенията, които респондентите споделяха, се повтаряха: Как се легитимираме пред медицинските институции? Как се представяме пред училища и детски градини? Как се представяме пред социални грижи? И, разбира се, как ще ни приеме обществото, ако фактът, че отглеждаме дете в семейство с партньори от същия пол стане публичен?

„Ако аз родя дете, партньорката ми няма да има никакви права над него, което е супер страшно. Най-малкото, ако на детето нещо му се случи и трябва да отиде в болница тя няма как да каже „Аз съм му майка“. При нас май не стои вариантът с това бащите ни да го припознаят, може би приятели, нямам идея как ще стане. Мен лично много ме притеснява това, че няма как ние официално да сме едно семейство. Хората не осъзнават, че това са много съществени права, които трябва да се дадат на еднополовите семейства. Тези семейства искат да имат права, защото съществуват, има ги, има супер много от тях и те преживяват своите житейски кризи и правят безумни неща, бащите и братята осиновяват децата, за да може да имат втори родител, ако нещо се случи“. - бисексуална жена, 29 години, София

„И другото, което би било трудност е, че обществото все още не знае как да приема такива деца и такива семейства, но да речем, че нашият приятелски кръг супер добре ни приема, вече ни питат кога ще имаме деца и т.н. Но това е по-скоро въпрос на това ти как се виждаш и се проектираш в обществото, а според мен най-голямата трудност би било това с втория родител и как се приемат децата в детски градини, училища и т.н. Ако съм навън с детето, което тя е родила и то падне и си счупи главата, и го заведе в болницата могат да извикат полиция и да питат аз какво общо имам с това дете. Може да се издаде пълномощно като се мине през съда и съда да разреши да бъдеш настойник. Излизаш на разходка с детето си в парка и носиш една папка с документи“. — лесбийка, 29 години, София

Стратегиите за справяне са различни – брак в друга държава, заверени пълномощни, но все още няма натрупан опит, който да покаже дали тези мерки за справяне са достатъчно ефективни.

„Живеех в голям страх когато бях бременна, защото моите родители имаха повече права върху детето отколкото другия му родител. Затова родих в Англия – защото другата ѝ майка получи родителски права от Англия. Те не важат в България, но при евентуална моя смърт може би биха били взети в предвид, но не е сигурно, защото все още няма такъв опит. Аз съм направила завещание за нея, представихме го на нашите, депозирани е при нотариус, направили сме всичко възможно, но какво ще се вземе в предвид не е сигурно. Чувала съм случай, в който едната от майките умира и родителите ѝ не дават на другата да вижда детето, докато то не стане на 18 години. Това е травма както за самия родител, така и за детето. Затова смятам, че човек трябва много да се подготвя и че тази информация трябва много да се споделя“. - лесбийка, 37 години, София

Друг подход, който са използвали две от интервюираните двойки, е бащата на небιологичната майка да припознае детето като свое, за да може тя все пак да има някаква роднинска връзка с детето, която да ѝ дава легитимност в случаите, които изброихме. Този подход изглежда ефективен, но има и много минуси. На първо място, не всяка хомосексуална жена получава подкрепа от родителите си и в много случаи родителите биха отказали да предприемат подобен ход.

Лесбийки, които са прибягнали до осиновяване на детето от бащата на небιологичната майка споделиха, че този подход понякога води до неочаквани затруднения. Например, ако двете майки искат да пътуват с детето в чужбина им трябва разрешение и на бащата, който е вписан по документи. В случая на едната двойка бащата живее в друго населено място и това усложнява процеса, защото трябва първо да пътуват до него, за да уредят документите.

Остава под въпрос и изходът от ситуацията, ако някой ден в България бъдат приети еднополови бракове или партньорства. Когато бащата на небιологичната майка припознае детето, то тя става негова сестра. Ако някой ден двойката има възможност и реши да сключи брак ще възникне въпросът за връзката между небιологичната майка и детето, които досега са били сестри (или сестра и брат), но изведнъж ще станат майка и дете.

Въпреки това, тази практика е известна в общността и двойките я използват като решение, което може да улесни живота им за момента, като някои от тях не очакват скоро да получат право на брак.

Други респонденти споделиха, че не биха прибегнали до такива мерки, защото ги приемат за унижителни или защото нямат роднини, които биха припознали детето. Ето някои от техните коментари:

„Това са някакви фиктивни неща, но реално ние какви ще сме, семейство с дете или нещо друго? Или ще се появява на бял свят такова, каквото е, или не. Детето като порасне и без това трудно ще приеме, че има две майки, а в следващия момент ще пита „Мамо, защо съм ти сестра“? Така че или ще се случва както трябва, или не, при нас това не е опция“. - лесбийка, 33 години, Варна

„Едно от най-големите ми притеснения са децата. Първо схемите, за които говорехме, моята майка да осинови детето, за мен това е много обидно, моето дете ще ми бъде брат. Ако отида един ден с детето в болница и отивам като родител, а трябва да кажа „Аз съм брат му“, как ще ми се пречупи езика да го кажа?“. – гей мъж, 24 години, София

Друг проблем, за който не се замисляме, докато не попаднем в подобна ситуация е, че само законен родител може да си вземе болничен когато е детето е болно, за да се грижи за него.

„Аз ако съм в чужбина, другата ѝ майка не може да си вземе болничен, защото по документи няма никаква връзка с детето“. - лесбийка, 37 години, София

Липсата на родителски права за ЛГБТИ семействата водят до чувство на фрустрация поради факта, че единият родител винаги трябва да бъде невидим, постоянно да обяснява ситуацията и да се легитимира.

Легитимирането на небιологичния родител може да доведе до проблеми и за институциите, които проявяват разбиране. Респондентка разказа как партньорката ѝ е разписала документ, с който разрешава на дъщеря им да пътува с училището. Училищното ръководство е приело документа, но това ги поставя в неудобна ситуация, защото нямат съгласието от родител според българския закон.

Нарушаване на правата на детето

Редица въпроси възникват и в случаите на раздяла на партньорите. Тъй като връзката им не е официална пред закона, те не могат да следват предписаните от Семейния кодекс регламенти, които уреждат по законов път въпроси като разпределението на общата собственост, грижата за детето след раздялата, както и неговото финансово обезпечаване. Невъзможно е биологичният родител или осиновител на детето да изиска от другия родител издръжка, тези отговорности се уреждат единствено спрямо добрата воля на партньорите. Също така, небιологичният родител няма никакви права над детето в случай на раздяла. Достъпът на детето до небιологичния родител може да бъде отнет след раздялата. Ето как липсата на брачно равенство води до нарушаване правата и на детето.

„Аз мога да изведа детето от страната без съгласието на другата ѝ майка. Мога да не я информирам, да взема детето и да изчезна, а ако сме двама родители вписани в акта за раждане в България има закон, че не може да

изведеш сам детето, трябва ти съгласието на другия родител. ... Имахме приятели, които се разделиха и едната реши, че това, че са си направили дете заедно не е било добра идея и другата жена не била майка. Бабата на детето дори даде интервю в радиото и разказа как няма достъп до него. Не се ли отразява това и върху детето?“. - лесбийка, 37 години, София

Случаят, за който разказва респондентката, стана известен и в медиите, след като бабата на детето даде интервю по Дарик радио. Тя разказа как е забранен достъпът на детето до небиологичната му майка, както и до всички нейни роднини, включително бабата и те няма как да потърсят справедливост по правен път, което би било възможно, ако подобна ситуация възникне между хетеросексуални цисджендър партньори.

Училищата и детските градини обикновено разрешават на децата от едно семейство да посещават една и съща детска градина или училище. По този начин децата не е нужно да се разделят и улесняват ежедневието на родителите, които не трябва да ходят до две различни места, отдалечени едно от друго, за да заведат децата си. В течение на изследването обаче попаднахме на казус, в който децата, родени и отглеждани от две майки, няма как да бъдат припознати като брат и сестра и съответно не получават тези допълнителни точки, които повишават възможността второто дете да бъде записано в същата детска градина, която посещава първото. Особеното в случая е, че децата всъщност са биологично брат и сестра, защото за зачеването е използван материал от един и същи донор, но едното е родено от едната майка, а другото – от другата, и съответно по документи двете деца нямат никаква роднинска връзка, без значение, че живеят в едно семейство и имат общи гени.

„Попълваме едни електронни системи, в които трябва да посочиш родител, а аз няма как да съм посочена там и така правата на детето за прием в градината стават различни. В едно хетеросексуално семейство се дават допълнителни точки за братчета и сестричета,

които са били в яслиите и градините. Иди доказвай и вади документи, което не знаем дали ще бъде признато, защото те не са имали такива казуси, ние ще сме първи и ще се чудят какво да правят. Ние използвахме баща ми да припознае детето, за да може ако нещо стане то да не отиде в някакви институции или при майка ѝ и да се съдим, а директно баща ми има права на родител. Но като подаваме документи не искам за втори родител да пишем него, искам да съм открита пред обществото, аз съм втори родител. Но в сайта на детската градина от падащото меню като избереш веднъж "майка" от второто падащо меню не може да избереш "майка" втори път". - бисексуална жена, 34 години, Пловдив

Невъзможност за наследяване

Липсата на родителски права води и до затруднения при уреждане на наследството. Небиологичният родител на детето може да остави наследство, в което да остави имуществото си на детето, но то отново няма абсолютна тежест и може да бъде оспорвано от преки роднини, които да поискат своята запазена част.

Този проблем притеснява ЛГБТИ семействата не само от гледна точка на оставяне на наследство на детето, но и оставяне на наследство на партньора, тъй като пред закона двамата партньори нямат никаква връзка помежду си и отново оставеното завещание може да бъде оспорвано от преките роднини. Същото важи и за даренията – дареното имущество може да бъде оспорвано след смъртта на дарителя и роднините да го вземат.

„Каквото и да създадем ние – ще имаме кола, къща, апартамент, вила – за кого, ако няма на кого да го оставиш?“. – гей мъж, 42 години, София

„Вече започваме с половинката ми да изграждаме бъдещето си заедно, но в момента не можем да имаме нито

съжителство, нито брак. Разбрали сме се, че животът е една борба, в която се борим заедно – борим се за бизнеса си, борим се за изграждането на жилището си, но моите страхове са да не остана без нищо, защото годините минават бързо и много неща се случват. В момента градим нещо заедно, но живеем в жилище, което е негово. Бизнесът в началото също беше негов на документи. Ако нещо се случи с мен той има дом. Трудно е, но поне имаш покрив над главата си. Но ако нещо стане с него, аз оставам на улицата. И затова съм на мнение, че щом и двамата се борим заедно и двамата трябва да имаме сигурност, няма какво да се залъгваме, всичко се случва. След 10 години ще бъдем на 35 и 37 и ако нещо се случи какво правиш, ако на тези години останеш без нищо и трябва да изграждаш всичко от нулата“. – гей мъж, 25 години, София

„Ние може да живеем заедно и да ми е най-близкият човек, но пред закона за мен той е никой и ако с единия от нас се случи нещо, най-вече в такива ситуации това е важно. Едни двадесетгодишни момчета това не ги вълнува, но когато стигнеш до определена възраст започваш да се замисляш. Важно е да може да се споделят имуществото, доходите, всичко“. – гей мъж, 49 години, София

В хора на интервютата получихме информация за вратички в закона, които може да се използват и по отношение на оставянето на наследство, но те отново не работят в сто процента от случаите:

„Можеш да заобиколиш закона като припишеш собствеността си срещу гледане, но ако става дума за дете не можеш да припишеш на новороденото си дете апартамента, колата и банковата си сметка срещу гледане“. – бисексуална жена, 26 години, София

„Планирам да се консултирам с юрист, за да видя какви са ми възможностите да прескоча биологичните ми роднини, за да мога да оставя нещо на нея. Имам собственост на мое име и ако се наложи да я разпределят родителите ми мисля, че тя нищо няма да получи“. – транс мъж, 37 години, София

Липса на достъп до вдовишка/ наследствена пенсия

В случай на смърт, освен наследството, което починалият е оставил, обикновено членовете на семейството му имат право и на социални помощи. Ако детето е под 18 години или е все още учащ има право на наследствена пенсия, а съпругът или съпругата му имат право на така наречената вдовишка пенсия, която представлява процент от пенсията, която починалият е получавал, съгласно определените от Кодекса за социално осигуряване правила. Това важи и за случаи, в които съпругът или съпругата не е бил/а пенсионирана/а, но е починал/а в трудова злополука.

Съгласно чл. 80, ал 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) „право на наследствена пенсия имат децата, преживелият съпруг и родителите.“ В ситуацията на еднополовите семейства детето може да получи наследствена пенсия само, ако загуби биологичния си родител или осиновителя си, но не важи ако загуби небившия.

Грижата за болен роднина, който има нужда от постоянни грижи, също се признава като осигурителен страж за пенсия. Отново, при еднополовите семейства това е неприложимо, тъй като пред закона те не са роднини.

Проблеми с финансови и други институции

Проблемите с представянето пред институции не приключват в медицинските и учебните заведения. Респондентите ни споделиха истории, свързани с редица други институции, пред които им се налага да легитимират връзката си.

Една от сферите, около които възникват много въпроси и няма точни отговори, са финансовите институции.

За работата с банки получихме противоречиви истории от различни респонденти. Оказва се, че при всяка банка политиките са различни, един респондент сподели, че е имал проблеми с вписването на партньора му в документите при теглене на кредит, други споделиха, че с повече опити са успели да намерят банка, която да няма проблем с това, че са еднополово семейство. Оказва се, че и тук се повтаря тенденцията ЛГБТИ хората да разчитат на късмет и добрата воля на служителите.

„Искам да тегля кредит, от банката ме питат дали живея с партньор. Аз им казвам, че живея с мъж и те ми казват „Дайте да измислим някой друг, че няма как във формата да запишем, че е мъж“, дори не го възприемат като партньор, а като съквартирант или просто приятел. А когато им кажа, настъпва мълчание“. – гей мъж, 24 години, София

Освен банките, проблеми възникват и около застрахователни агенции и пенсионни фондове:

„Имам застраховка живот, но ако нещо стане с мен той нищо няма да получи от тази застраховка, нищо че сме живели примерно 10 години заедно. В момента се усеждам в ситуация, в която трябва да се опитвам да излъжа закона по някакъв начин, за да може живота ни да е уреден“. – гей мъж, 26 години, София

Освен това ЛГБТИ двойките не могат да получат данъчни облекчения като семейство или данъчни облекчения за млади семейства. Освен липса на достъп до финансови и застрахователни услуги като семейни партньори, ЛГБТИ семействата често се сблъскват с пренебрежение или дори насмешка от страна на институции, които потърсят за помощ в спешни ситуации.

„Една вечер той беше много афектиран, стигнахме до полиция, защото той просто излезе като ми говореше някакви неща за край на живота си. Аз много се изплаших и звъннах в полицията и полицаите дойдоха с насмешка. Аз им говоря, че в момента може да се случва нещо лошо, а те ме гледат с насмешка. Бяхме се разбрали ако установя контакт с него да им се обадя, за да прекратят търсенето, и когато се обадох операторката пак говореше с насмешка. Каза: „А, вие сте онези две момчета...“. Държаха се тип „Какво ни занимаваш с твоите гей драми“, а ситуацията беше сериозна, аз бях много изплашен“. – гей мъж, 24 години, София

Проблемът с пренебрежителното и дори агресивно отношение на полицейските служители спира много ЛГБТИ хора да потърсят помощ, независимо дали в случай на престъпления от омраза, домашно насилие или друг случай, в който им се налага да потърсят помощ.

Липса на защита в случаи на домашно насилие

В рамките на настоящото изследване не се натъкнахме на респондент, който да разкаже за преживяно домашно насилие. Информация по темата имаме от предишно наше изследване от 2015 г., проведено в рамките на проекта „Bleeding Love: Повишаване на чувствителността срещу домашното насилие и насилието при излизане на срещи срещу лесбийки, бисексуални и транс

жени“.¹⁰ За целите на това проучване отново бяха проведени качествени интервюта с жертви на домашно насилие и насилие при излизане на срещи, а резултатите от него показаха, че тези видове насилие са широко разпространен в ЛГБТИ общността проблем.

Според данните, които получихме тогава, мнозинството жертви не търсят помощ в полицията или други, предоставящи защита и подкрепа органи, като неправителствени организации или кризисни центрове. Причините за това са страх от разкриване на сексуалната ориентация и страх, че ще станат обект на негативно отношение от страна на служителите в тези институции. Те изразяваха недоверието си в съдебната система и притесненията си, че ако разкрият сексуалната си ориентация пред служителите, ще им няма да бъде взет на сериозно, че ще станат обект на подигравки или дори на насилие.

Тези опасения далеч не са безпочвени, тъй като респонденти тогава споделиха за случаи на тормоз над транс жени, които са секс работнички, упражняван от полицейски служители.

В рамките на същото проучване стана известен случай, в който жертва на домашно насилие се обръща към съда за подкрепа, но и двете дела са били отменени на ниво районен съд. За този случай ни разказа адвокат Деница Любенова. С нея се е свързала жена, която е била подложена на постоянен психически тормоз от бившата си партньорка, с която е съжителствала.

„Жената е отправила жалба до Софийски районен съд с молба за предоставяне на правна защита въз основа на Закона за защита от домашно насилие. Районният съд отхвърля молбата и като посочва, че Законът не припознава еднополови двойки. Българското законодателство признава брак само между лица от различен пол; в резултат, де факто,

¹⁰ Достъпен на адрес: <http://www.bilitis.org/publications>

съпружеското съжителство е възможно само между хора от различен пол.¹¹

Разпореждане № 26 от 07.10.2014 г. по гр. д. № 53154/2914 г. на Софийски районен съд, 83-ти състав гласи: „Нашата съдебна система приема само семейни съюзи между мъж и жена, съответно, семейно съжителство може да съществува единствено между мъж и жена“. На тази основа съдът счита искането за защита за неприложимо в рамките на Закона за защита от домашно насилие и прекратява производството“.¹²

Законът за защита срещу домашното насилие в своя чл. 5 предвижда редица мерки за защита, сред които: отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище; забрана на извършителя да приближава пострадалото лице, жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдых на пострадалото лице; временно определяне местоживеенето на детето при пострадалия родител или при родителя, който не е извършил насилието; задължаване на извършителя на насилието да посещава специализирани програми, насочване на пострадалите лица към програми за възстановяване и финансови глоби. Жертва на домашно насилие в еднополова двойка не може да се възползва от нито една от тези мерки, поне в известната ни досега съдебна практика.

Нарушаване свободата на придвижване

Когато един от съпрузите получи виза или зелена карта за пътуване в чужбина, другият съпруг получава правото да пътува и да пребивава в съответната държава с него. Това отново важи само

¹¹ Новачкова, Л., и Писанкърнева, М. (2016). *Доклад от изследване по проект за повишаване на чувствителността срещу домашното насилие и насилието при излизане на срещи над лесбийки, бисексуални и транс жени*. София: Фондация „Ресурсен център – Билитис“, стр. 8-9.

¹² Пак там, стр.7

за законни съпрузи и поставя ЛГБТИ семействата в ситуации, в които трябва да избират дали да заминат без партньорите си или изобщо да не заминават в чужбина.

„Наскоро гледах магистърски програми в Канада, но аз ако замина за Канада той няма как да замине. Ако сме семейство той без проблем, дори да не е приет в университет, може да пътува с мен. Най-тъпото е, че това е едно от основните права, за които се говори в ЕС – свободното придвижване в различни страни, но това в момента за нас и за всички еднополови двойки или всички извън модела на мъжа и жената, това право, което е дадено от Конвенция за правата на човека не важи. Да не говорим, че всякакви данъчни преференции, които са валидни за едно младо семейство не можем да се възползваме от тях – за жилище, ипотеки, фирми, много неща са.“ – гей мъж, 24 години, София

Друг респондент също сподели за специализации в САЩ и в Австралия, на които е бил, но не е можело партньорът му да замине с него.

Невъзможност за събиране на семейството, ако единият от партньорите е от трета страна

Липсата на брачно равенство води до невъзможност партньори от същия пол да се съберат, ако единият е гражданин на трета страна.

Директивата на Европейския съюз за свободата на придвижване в сила от 30 Април 2006 г. задължава всички страни членки да осигурят хармонизация с тази директива на националните закони, свързани с придвижването. В рамките за европейското законодателство, България е задължена да осигури свобода на придвижването на партньорите на граждани на ЕС, които пребивават в България, както и на бежанци, получили международна закрила в България, включително когато партньорите им са от същия пол. По отношение на партньорите на български граждани обаче, България е задължена да осигури възможност за събиране на семейството единствено, ако партньорите имат сключен граждански брак. Де факто, това важи само за цисджендър хетеросексуални двойки. Директивата на ЕС за свободно придвижване не оказва влияние върху възможността на български гражданин да покани своя партньор гражданин на трета страна от същия пол да живее с него, тъй като това право зависи изцяло от националното законодателство, регулиращо семейството.

За съжаление в определени ситуации от това ограничение може да зависят безопасността и дори живота на единия партньор. Това наблюдаваме в казуса на гей семейството, в което единият партньор е мъж от Иран.

„Той е от Иран и там е много опасно – ако си гей получаваш смъртна присъда. Неговият приятел в миналото един ден просто е изчезнал и се говори, че фамилията му го е убила. Там не можеш да имаш нормална връзка, ако си гей, но са се виждали и след шест месеца този човек е изчезнал и за това не се говори. Правителството те

съди и те убива – обесват ги; първо им предлагат възможност за смяна на пола, което е абсурдно защото си гей, а не си транс, но ако не се съ согласиш те убиват. А понякога когато разберат, че полицията знае, роднините предпочитат сами да убият детето си. Обикновено братята и братовчедите го правят, за да запазят честта си. Сега братът на партньора ми, който знае, че той е гей, го лъже, че майка им е тежко болна, за да го примамат да се върне в Иран и да го убият. Само сестра му го подкрепя, но тя не може да се застъпи за него, защото жените в тяхното общество не могат да направят много, но му писа, че това не е истина, че майка им не е в болница и да не се връща.

Това, че няма закони в България не означава, че един човек не може да обича друг човек поради простата причина, че любовта не е функция на закона. Не е редно някой мъж, ако хареса жена от третия свят да си я вземе и да живее с нея, само защото е хетеросексуален мъж, а в същото време аз, който обичам мъж от Иран да не мога да живея с него. Има толкова държави, които са членки на Европейския съюз и имат бракове или партньорства за хора от един и същи пол, и след като са допуснали това в държавите си, значи има логика да е така“. – гей, 49 години, София

Липса на достъп до трудови бонуси и социално осигуряване на партньора

Често работата в дадена компания или държавната позиция носят със себе си редица възможности, бонуси и отстъпки, от които могат да се възползват служителите и техните семейства. Няколко от респондентите ни споделиха за конкретни случаи, в които партньорите им не могат да се възползват от тези бонуси.

„Към работата ми има почивни домове и пише, че съпругът ползва отстъпка като теб, но естествено пише съпруг, не пише партньор и в случая партньорът ми няма как да ползва отстъпка, защото не ми е никой“. – гей мъж, 33 години, София

„Обмислях работа във Външно министерство и тогава се замислих. Ако имаш семейство и си дипломат, изпратен на мисия в чужбина, съпругът или съпругата ти получават автоматично право да дойдат с теб, плюс издръжка, плюс децата ти да учат в училище там на държавна издръжка. И си представих казуса, в който аз казвам, че партньорът ми е жена и че вероятно няма как да се случи“. – лесбийка, 26 години, София

„От работа получавам допълнителна здравна осигуровка, която мога да дам и на член на семейството си, но само на член на семейството си. За нея е трудно да има личен лекар, защото работи в друг град и е малко сложно и би било страхотно, ако аз мога да дам тази допълнителна здравна осигуровка на нея. Тогава няма да имаме никакви проблеми. Но в случая не мога“. – бисексуална жена, 34 години, София

Всекидневни трудности

Освен проблемите с институциите, ЛГБТИ хората са обект на натиск и притеснения и на ниво всекидневие. Стигматизацията оказва своето въздействие постоянно; принуждава ги непрестанно на обмислят действията си. Проблемите на всекидневно ниво са различни, в зависимост от местоживеенето и идентичността на човека.

В по-големите градове като Пловдив и София ЛГБТИ биват приемани по-добре и са по-видими. Много хора от общността чакат да завършат училище и да се преместят в София, за да могат да бъдат себе си, а остават скрити в родните си градове. Някои

двойки споделиха, че биха се радвали да живеят в родните си градове, но са избрали да живеят в София, първо, защото биват приемани по-добре от околните, и второ, защото се притесняват, че в малко населено място новината, че са еднополово семейство ще се разпространи бързо и това ще изложи роднините им на негативни коментари и отношение.

Транс хората обикновено биват приемани по-трудно, а отношението към тях често е много по-негативно и агресивно отколкото към лесбийки, гей мъже или бисексуални. Те срещат редица проблеми на институционално ниво, свързани със смяната на гражданския пол и достъпа до медицински услуги, но и редица проблеми на всекидневен ниво, като стигматизация, отхвърляне, вербално, емоционално и физическо насилие. Това често ги кара да не бъдат открити за половата си идентичност и когато завършат прехода си, изчезват от ЛГБТИ общността с желанието да живеят спокоен живот. Поради тази причина беше и много трудно да намерим транс респонденти за настоящето изследване.

Проведохме интервю с едно семейство, в което и двамата партньори са транс хора. Единият е успял да смени своя граждански пол, но партньорката му все още не е, поради което в момента живеят като семейство на партньори от един и същ пол (мъжки). Те споделиха с нас някои от трудностите, с които живеещи на съпругески начала с други лица транс хора се сблъскват:

„Една наша приятелка, транс жена, успя да си смени документите, но преди да си смени документите прокурорката в нейния град беше казала: „Как така ще ѝ позволят да си смени документите, това значи, че тя ще се омъжи за приятеля си и това ще бъде прецедент за гей бракове“. На нея всички документи са ѝ сменени, тя си е жена, няма как това да бъде прецедент“. – транс жена, 33 години, София

Корените на всекидневните трудности са в неразбирането и необразоваността по темата. Често обидите и дискриминацията са

неволни, отново поради непознаване на проблема. Хората, които отправят обидни реплики и шеги към ЛГБТИ, не осъзнават, че около тях има ЛГБТИ хора, които биват наранявани.

Дискриминация и стигма

Дискриминацията е феномен, с който всеки ЛГБТИ човек се е сблъсквал, независимо дали живее на семейни начала с партньор или не. В тази част на доклада ще разгледаме дискриминационни случки, на които са се натъквали респондентите ни като семейства, и които са достатъчно красноречиви да онагледят препятствията, с които ЛГБТИ семействата се сблъскват на всекидневно ниво.

Видяхме, че дискриминацията на институционално ниво е нещо често срещано и дори очаквано. Не е изненада, че тя е разпространена и в ежедневието на ЛГБТИ семействата, дори в неочаквани ситуации като разходка в увеселителен парк:

„Веднъж бяхме в увеселителен парк и имаше семеен пакет, но на нас не искаха да ни продадат семеен пакет, защото не сме семейство. На края извиках управителя и им обясних, казах им „Кралицата на Англия е подписала документа, така че ние сме семейство, може ли такова неуважение?“, те ни гледаха сащисани, но ни продадоха билет. Не става въпрос за единия билет, а за това какво е семейство“. - лесбийка, 37 години, София

Този случай показва отново как на ЛГБТИ родителите се налага постоянно да се легитимират и да убеждават околните да признаят съществуването им. Много двойки жени споменаха, че околните не ги вземат на сериозно, а приемат връзките им като нещо временно и повод за шеги. Вследствие от патриархалните ценности на обществото ни, мъжката сексуалност има по-голяма тежест и когато двама мъже са заедно, това се смята за необратимо, но когато две жени са заедно, се смята, че те все още не са намерили правилния фалос, който „ще ги вкара в правия път“,

както се изрази една респондентка. Тези сексистки разбирания не са в плюс нито за гей мъжете, нито за лесбийките, защото за едните носят насилие, а за другите – постоянно сексуализиране на връзката им.

Двойките мъже по-често срещат агресия и насилие, докато двойките жени получават псевдоприемане. От разказите им може да се заключи, че това псевдоприемане върви в две посоки. Първо, хетеросексуалните мъже ги приемат, защото им харесва да виждат близост между две жени, тоест, приемат ги заради собственото си удоволствие и надеждата, че може да станат част от тази близост. Второ, приемат ги с презумпцията, че нещо лошо им се е случило и затова са се отклонили от правия път и, съответно, това може да се промени и те отново да станат „нормални“. Следващите цитати онагледяват тези тенденции достатъчно красноречиво:

„На последните избори бях член на секционен-избирателна комисия и влезе едно момче, което нарочиха за гей, и се създаде драма около това. Някой каза, че гейовете са болни и аз подхванах разговор с него като първо се опитах да говоря с научни факти и обосновано, без да казвам аз каква съм и те бяха доста по-остри и критични в коментарите си до момента, в който казах, че се намирам в хомосексуална връзка. Изпаднах в лек ступор, а една баба започна да ме жали. Говореше: „Виж какво хубаво и умно момиче си, защо така? Какво стана, какво лошо ти се е случило? Кой те научи така да правиш?“. Явно хората имат такова разбиране – трябва нещо лошо да ти се е случило, трябва нещо да го е провокирало“. – лесбийка, 26 години, София

„Напоследък се държим доста свободно, дори извън София. Но хората мислят, че сме две приятелки, защото и момичетата в гимназията се държат за ръка и не го отчитат много. Дори като кажат в магазина „Заедно

ли сте?“ и ние казваме „Да заедно сме“ и се хилим, защото ние си знаем как сме заедно. Хората не го отчитат, а ако го схванат, по-скоро гледат щастливо отколкото да има негативна реакция. Гледат докъде ще стигнем, дали ще стане като по филмите“. – лесбийка, 26 години, София

„Ако мъж и жена живеят заедно на никой не му пука дали са женени или не, хората ги възприемат като семейство. Когато две жени живеят заедно те трябва да са приятелки, съквартирантки, или „Дали не са от тези...“. Последното, за което искаш да си мислиш е, че са лесбийки. Наличието на възможност да сключиш брак не казвам, че е панацея, но донякъде ще промени това, ще изравни модела, защото е много по-трудно да говориш пренебрежително за отношения, които законово могат да бъдат легитимирани. Единствения ни статус пред обществото в момента е, че не вършим престъпление, иначе ние не съществуваме“. – лесбийка, 33 години, София

Частична откритост за сексуалната ориентация и/или половата идентичност

Респондентите ни са открити за сексуалната си ориентация и половата си идентичност в различна степен. Всички споделяха, че се разкриват селективно. Дори тези, които в момента са напълно открити, разказаха че в миналото са подбирали внимателно пред кого и как споделят тази информация. Негативните реакции при разкриване най-често идват от роднините и по-конкретно от родителите. Във връзка с разкриването пред колеги и приятели получихме далеч по-леки истории.

Обикновено ЛГБТИ хората внимателно избират пред кого да се разкрият и първо опипват почвата като започват разговор по темата, за да проверят мнението на човека, пред когото искат да се разкрият.

„Не съм била отхвърляна на тази база, мен ме приемат, но не приемат общността като такава. Казват: „Ти не си такава, с теб нямаме проблеми, ти си супер, но другите са ненормални“. Хората не са запознати, има голяма дезинформираност“. – лесбийка, 33 Пловдив

„От миналата година детето е в училище и направихме среща с психолога и директора преди това. Аз им казах, че може би е добре да съберем родителите и да им разкажем, за да знаят, но те решиха, че това може да доведе до обратна реакция и затова да не правим нищо докато някой не попита. Но това също не е добър подход според мен, защото някои родители научиха, че дъщеря ни има две майки чак в края на годината и бяха леко шокирани. Според мен хората имат право да знаят. От една страна не трябва да вървиш с табела напред, но със сигурност трябва да има информация“. - лесбийка, 37 години, София

„Детето не се притеснява и разказва на всички, но хората си мислят, че се шегува. Веднъж един свещеник я пита дали слуша майка си и баща си и тя му каза, че има две майки, а той се засмя: „Да, да ти имаш две майки“, като беше очевидно, че смята, че си измисля“. - лесбийка, 37 години, София

„Имахме страхотен опит, когато искахме да я кръстим. Другата ѝ майка много искаше да я кръстим и аз казах, че съм съгласна, ако попът е съгласен, ситуацията да е ясна. Тя отиде и говори с него, той казал, че всяко чадо божие може да бъде кръстено, но че това, което сме направили, е грях. Не знам какво е говорила с

него, но той се държал уважително и в крайна сметка беше говорил с игумена и се съгласиха. И дори по време на церемонията той каза „Родителите на детето да дойдат“. До този момент никоя институция не ни беше наричала родители. Той беше много мил, на детето му хареса и ние наистина за пръв път застанахме по време на някаква церемония като родители от двете страни на детето“. - лесбийка, 37 години, София

Един от въпросите, които задавахме по време на интервюто, беше до каква степен показват близост на публични места. Честа реакция на този въпрос беше преминаването в защитен режим от страна на някои от респондентите, които бързаха да отбележат, че не парадират със сексуалната си ориентация. Терминът „парадиране“, който непрестанно се налага от медиите още от първото издание на София прайд, има негативна конотация, която втълпява на ЛГБТИ хората, че всяко показване на близост е парадирание, което смущава и вреди на околните. Това виждане до такава степен е интернализирано от общността, че се използва като аргумент дори от ЛГБТИ хора, които заявяват, че са против провеждането на София прайд.

Проблемът с откритостта в България е сериозен. София е безопасен остров, в който до някаква степен се позволява показване на близост на публични места, но това важи само за двойките жени и то не във всички райони на града. Двойка мъже хванати за ръце е картина, която няма да видите по българските улици, дори в центъра на столицата. Жените показват близост, защото е по-малко вероятно да бъдат нападнати, а и защото в повечето случаи околните мислят, че жените са просто приятелки, тъй като е напълно прието приятелки да се държат за ръце.

При задаване на този въпрос двойките мъже често започваха да разказват за опита си в чужбина и да го сравняват с България. Споделяха за пътуванията си в страни, в които е нещо нормално да си открит пред околните за връзката си и да показваш близост на публични места. Те бяха категорични, че това е водещо при

избора им на дестинации за пътуване, защото поне тогава могат да се държат естествено.

„Извън легалната страна на нещата имаш цял един апарат, който те репресира постоянно. Прикриването на връзката за повечето хора се превръща в навик, който за мен след като съм минал различни обучения вече е проблемно и ме дразни все повече. Винаги се събразяваш, дори на фризьор ти казват „Тя гаджето ти от къде е?“ и ти се чудиш да лъжеш ли или не. Почти няма ден, в който да не ти се случи да прикриваш пола на партньора. Ходя на езиков курс и днес преподавателката направи подобен коментар, в който предполагаше пола на партньора ми, и си замълчах. Но кой знае – ако бях се обадил може би залата щеше да замълчи“. – гей мъж, 33 години, София

„По-скоро не показваме близост на публични места. Аз имам някакви социални съображения, мисля го от гледна точка на сигурност. Родители като са с малки деца започва една истерия „Как може да правите това пред малки деца“ или пък пред възрастни хора. Не ми се иска да влизам в целия този кръговрат и гледам да го избегна. Ако сме в защитена среда с приятели, било вкъщи или някъде другаде, ако се познаваме с хората дори да се целуваме не се притесняваме. По-скоро навън е притеснението. За мен това вече е толкова подсъзнателно, свикнал съм с това нещо и съм си окей“. – гей мъж, 26 години, София

„Имало е моменти, в които сме били на ресторант и сме щастливи, радваме се, че сме добре, пийнем малко и искаме поне да се прегърнем, но няма как да се случи. Докато в една страна, в която това е прието, хората отдавна са свикнали, просто им трябва време, но повечето хора казват, че в близките десет години няма как да се узаконят партньорствата. И ние трябва на по 40

години да тръгнем да гледаме дете ли? Нещата много се проточват и темата много се избягва и в правителството, и в организациите, и в самата общност“. – гей мъж, 25 години, София

„Семействата ни знаят, приятелите ни също, единствените хора, с които не се говори по темата са колегите, тъй като тя работи в много голям хотел, с много хора, с по-възрастни, и точно тази тема не се коментира. За тях аз съм съквартирантка. Не че не се усеща, но не се коментира, иначе всички други знаят за връзката ни“. – лесбийка, 33 години, Варна

„Тя е по-малка, но и по-притеснителна. Трябват ѝ няколко пътиета, за да се отпусне и избягва като цяло да показва близост, освен ако не сме в гей заведение. Иначе на обществени места ходим от време на време за ръка, но не се целуваме“. – лесбийка, 33 години, Варна

„Не показваме близост на публични места в България. В чужбина – да. В момента няма смисъл това да се прави, защото освен да отнесеш някой бой, друго не виждам какво може да се случи“. – мъж, 49 години, София

„Не мисля, че е чак толкова зле положението на гей хората в България. Има много по-страшни неща по света. Въпросът е, че в крайна сметка ние искаме нещата чисто юридически да са уредени и в крайна сметка като излезем да пийнем едно кафе на улицата, какво пречи да го прегърна? Не говорим за нещо прекалено, на мен ми е неприятно и хетеро двойки като се целуват сутрин в метрото в блъсканицата“. – мъж, 49 години, София

„Лятото бяхме на почивка на Канарските острови и там ходим в град, който е много посещаван от гей хора, повечето са двойки, но има и страшно много хетеро туристи – семейства с деца, с баби и дядовци, но на нико

не му прави впечатление. Ние там ходим за ръка, сядаме в кафенето и прегърнати пием кафе и си говорим. На никой не му прави впечатление. И никой от съседната маса няма да каже „Ела, маме, че тука тия педераси се прегръщат“. – мъж, 27 години, София

„Веднъж излизахме от метрото хванати за ръка. Срещу нас изскочи една майка с количка и докато се усетим тя вече ни беше видяла, но само се усмихна, което беше страхотно, напълни ни душата“. – гей мъж, 24 години, София

Важно е да се отбележи, че показването на близост на обществени места е избор, който може да бъде повлиян от обществените нагласи, но някои респонденти коментираха, че ги спира не само хомофобията, но и вътрешното им усещане.

„Не обичам да показвам близост, такава ми е природата, дори да бях с жена пак нямаше да го правя. И в страни, в които е прието, също не показваме близост“. – гей мъж, 34 години, от Италия, живее в София

Отхвърляне от най-близките

При задаването на въпроса дали респондентите са открити за семейството си пред роднини, винаги получавахме емоционални истории, независимо дали положителни или негативни. Оказва се, че в България е по-лесно да приемеш ЛГБТИ човек, който ти е приятел, но не и ако ти е роднина. Обществената стигма, свързана със сексуалната ориентация и половата идентичност кара родителите да вярват, че децата им няма да бъдат приети в обществото, че ще бъдат дискриминирани и обект на насилие, или пък че ще донесат срам за семейството. Причините за неприемане от семейството са различни, но резултатът от тях винаги е един и същ – нараняват отхвърления. Споделените истории варираха от крайно негативни до много позитивни, като често се повтаряше моделът, в който първоначално родителите реагират

негативно, но с времето приемат ситуацията, ако не напълно, то поне не създават проблеми и се опитват да поддържат добрия тон.

Някои родители вярват, че децата им ще се „оправят“ и се опитват да ги излекуват – уреждат им срещи с хора от противоположния пол или ги водят на психолози, други ги молят да не се разкриват публично, защото това ще доведе до лоши последици, трети с години се държат сякаш никога не са разбирали, че децата им са хомосексуални, бисексуални или трансджендър.

„Аз нямам проблем да казвам какъв съм, дори понякога казвам без да ме питат. По-скоро натискът е от семейството, специално на родителите ми им е трудно да свикнат. Вече от девет-десет години знаят, но по-скоро се води война все още“. – гей мъж, 24 години, София

„Не съм срещал сериозна вербална или физическа агресия, това което ме дразни е ситуацията с родителите ми. Те сега са окей, но в началото баща ми искаше да ме води по някакви острови, да ми дава хапчета... Беше прочел в интернет, че има острови, на които отиваш и 8-10 жени постоянно са с теб и т.н. Това премина. В момента по-скоро знае, но не го приема, докато майка ми е доста по-окей“. – гей мъж, 26 години, София

Други родители категорично отказват да приемат децата си и семействата им с години, въпреки опитите за диалог. Много респонденти подчертаха, че колкото и да искаш семейството ти да е добре и да те приема, не бива да живееш живота си само за тях и да рискуваш личното си щастие. Разказваха как са се борили за самостоятелност именно, за да могат да бъдат себе си и да са независими.

„Когато майка ми разбра за първата ми връзка с момиче беше брутално, реагира много остро, прати ме на психиатър, защото това е болест. След това никога не съм сядала да защитавам пред нея някакви неща и сега сама

се е досетила, че сме заедно, защото ни е видяла някъде прегърнати. И чак година по-късно ми каза, че знае, но отново в много грозни скандали. Реално мен въщи не ме познават, там съм един човек, а всъщност съм то-тално различен човек. Майка ми ми казва „Искам да си щастлива“ и аз ѝ казвам „Аз съм щастлива“, но тя казва „Трябва да си омъжена, да имаш деца, да си щастлива така, както аз знам какво е щастие“. – лесбийка, 28 го-дини, София

„Дълго време живях с идеята, че не е нужно майка ми да приеме мен и че аз ще трябва да приема нея, стига да нямаме конфликти. Но последните години нещата ста-наха много конфликтни и то за неща в чисто човешкия аспект, които не можах да преглътна. Най-големият сблъсък беше когато в навечерието на операцията на майката на партньорката ми, бяхме в болницата и тя трепереше от притеснение. Аз трябваше да се прибера, защото имахме рожден ден в семейството и всички род-нини бяха там, за да не отговаря майка ми на въпроса къде съм аз. Тя знаеше какво се случва, но ми вдигна не-вероятен скандал, по неописуемо грозен начин с обидни думи. За мен беше шокиращо, защото тук говорим за чисто човешка страна на нещата. Няма значение каква ми е, аз съм там и ще ѝ помогна дори да я познавам от две седмици. Ролята на майка ми е да ме подкрепи. И в този момент казах, че трябва все пак да има някакви граници на това неприемане. Много дълго време бях с тази толерантност на малкото село и т.н., но вече се застъпваме за едни човешки неща и си дадох сметка, че тя ме тълче на ежедневна база заради това, че не може да приеме моята сексуалност. Това е една част от мен, аз съм още десет хиляди други неща“. – лесбийка, 28 го-дини, София

„Майка ми знае, другите членове от семейството ми не знаят, но отново по време на един сблъсък с нея ме заплаши, че ще каже на всичките ни роднини“. – лесбийка, 28 години, София

„Аз ходя у тях и техните са окей, майка ѝ ми се радва. Но нашите минаха много стресов период. Имаше много жесток период на ярост и сега вече може би сме минали периода на отричане, в който се правят, че тя не съществува, вече говорят в множествено число, осъзнават, че не живея сама. Но мина периода на много яростното съпротивление, в който казваха „Ти ще ни вкараш в гроба“, „Забрави за нас“. Беше много сериозна драма“. – бисексуална жена, 30 години, София

„В началото беше доста гадно, защото казваха „Заради тези глупости, с които се занимаваш, ние ще се поболеем, ще умрем“. Бяха много негативни, но това е нормално, защото те никога не са чували и виждали такива неща, тях са ги учили, че това е болест, те са на 60“. – бисексуална жена, 29 години, София

Понякога е трудно да се преодолеят поколенческите, религиозни или морални различия и това изисква време. Този процес може да бъде труден и болезнен и респондентите, които разказаха тези истории, подчертаха, че в такива моменти е важно човек да прояви търпение, да не се самообвинява и да запази себе си.

Дори родителите да избягват да говорят за връзките на децата си и да се държат сякаш те не съществуват, нещата стават много по-сериозни, когато двойката реши да има деца. Тогава вече няма как сериозността на намеренията им да бъде игнорирана. Една респондентка беше на мнение, че много гей хора нямат деца, не защото не искат или защото срещат различни трудности, а именно защото не срещат подкрепа от родителите си. Тя разказа също:

„Когато решихме да имаме дете беше голяма драма. Нашите разбраха, че съм бременна в петия месец и им беше много трудно да го преглътнат. От една страна се радвах от друга страна се чудех какво ще кажем на роднините. Чудех се как да кажем на баба ми, предлагаша да ѝ кажем, че съм срещнала някой за една вечер и така съм забременяла. Нейните роднини по принцип ни подкрепяха, пък питаха защо ще раждам аз, а не тя. Сестра ѝ казваше, че детето нямало да ѝ бъде племенниче, сега обаче ѝ е племенниче. Страхувах се, че ще го взема и това е отново поради липсата на законодателна уредба. Родителите отказват подкрепа от една страна, защото не знаят и нямат информация, но от друга страна, защото цялото общество отказва. Никой родител не иска да има дете аутсайдер, те по-скоро искат да предпазят децата си и затова отказват подкрепа, те не разбират, че това за нас е травма“. - лесбийка, 37 години, София

„Моеото семейство не е подкрепящо, дори никак, нещата са враждебни. Водим битка, която е в разгара си вече повече от година. Майка ми смята, че това не е правилно, че трябва да съм „като другите деца“. При отглеждането на деца ще има много трудности, засега опитът показва, че намираме решения, но ме притеснява реакцията на семейството ми, всичко това би било много трудно за майка ми и ще бъде сериозен конфликт, брат ми също няма да плесне с ръце от щастие“. - лесбийка, 28 години, София

Един респондент от ромски произход разказа, че в ромската общност е голям проблемът с ранните бракове, защото може да се окажеш в брак още докато си тийнейджър и тепърва осъзнаваш каква е сексуалната и половата ти идентичност. Тази тенденция обаче е в процес на промяна.

„Моите родители, ако бяха със старите морални разбирания никога нямаше да ми позволят да не се оженя за

момиче до 15- или 17-годишна възраст. Имам приятели, които са гей мъже и задължително заради родителите си са се оженили. Дори имам познат гей, който ожени сина си, хетеросексуално момче, защото бащата се страхуваше, че и сина ще стане гей. И от страхове го ожени на 15 години“. – гей мъж, 42 години, София

Това ясно показва до каква степен интернализираната хомофобия може да бъде разрушителна не само за хомосексуалните хора, но и за близките им.

Съвсем естествена реакция е когато си щастлив да искаш да споделиш това щастие с близките си или когато си нещастен да се обърнеш към тях за подкрепа. Историите за отхвърляне от семейството бяха разказани с голяма доза болка и разочарование именно заради загубата на тази връзка на доверие.

Липса на информираност в обществото

Липсата на информираност е най-честата причина за отхвърляне. Хората се страхуват от това, което не познават, а в българското общество разговорите на тема сексуална ориентация и полова идентичност все още са табу. Изказванията по тази тема в публичното пространство не се основават на научни аргументи, а на вярвания, а в образователната система липсва каквото и да било пространство за обсъждане на половата идентичност, сексуалната ориентация или проявленията на пола.

Наблюдението, че хората говорят срещу ЛГБТИ, основавайки се на грешни представи и стереотипи, беше общо за всички респонденти. Те разказваха как многократно се случва някой да говори срещу общността, но когато разбере, че те са част от нея, изведнъж смекчава тон. За съжаление не винаги хомофобите и трансфобите спират с омразата, когато разберат, че пред тях стои

ЛГБТИ човек. Обикновено те казват, че не мразят теб, но продължават с агресията по адрес на другите гей, транс или интерсекс хора. Респондентите споделяха, че дори да не са изпитвали омраза или дискриминация насочена директно към тях, неведнъж са били свидетели на език на омраза към ЛГБТИ, който ги е плашил и наранявал.

Битуващите митове за ЛГБТИ са много. Един от тях е, че хомосексуална двойка ще отгледа хомосексуално дете и затова не трябва да им се разрешава да отглеждат деца. Особено остра е реакцията срещу отглеждането на деца от двама мъже, защото битува вярването, че мъжете не могат да се грижат дори за себе си и следователно няма да бъдат способни да дадат подobaващи грижи на дете. Друго вярване е, че има връзка между мъжката хомосексуалност и педофилията, поради което отглеждането на деца от двойка мъже е остро заклеймено. Силно разпространено е и вярването, че ако детето се отглежда от еднополови родители няма да знае как да общува с хора от противоположния пол. Тези митове са толкова вкоренени, че някои крайни опоненти на приемането на хомосексуалността стигат до абсурдното твърдение, че гей пропагандата е част от по-широк план, който ще затрие българската нация, защото всички ще станат гейове и няма да има кой да ражда деца.

„Големият проблем е с децата, защото всички гейове произвеждат гейове, а ние сме се родили от въздуха. Срам и позор е две жени да отглеждат дете, но се оказва, че в България много висок процент от жените отглеждат детето или с майка си, или с баба си. Само че в този случай има някаква имагинерна фигура, наречена „баща“, която може и да се появява, може и да не се появява, и това оправя големия проблем с отглеждането от две жени“. – лесбийка, 29 години, София

Тези заблуди може да се преборят единствено чрез повишаване на информираността в обществото при всяка възможност. Образователните институции биха могли да изиграят важна роля, ако предоставяха научна информация, свързана със сексуалните и

полови идентичности и създаваха пространство за дискусия по тези теми. Респондентите ни подчертаха важноста да се говори открито по тези теми най-вече от самите хора в общността.

„Според мен е много важно да има ЛГБТИ движения и хората да говорят за това дори да не са активисти. Например един мой колега се прибра преди една година от Германия в България. Колегите ми знаят, че имам връзка с нея и когато му казах, че искаме деца скоро той каза „Вие в България можете да осиновите дете, нали?“. Аз му казах, че не можем. Той беше потресен от това, че не е позволено двойки като нас да осиновяват деца, нямаше представа. Затова е важно ти като човек сам да разпространяваш в собствения си кръг подобна информация“. – бисексуална жена, 30 години, София

„Има много хора, които са негативно настроени, но има и такива, както например някои наши познати, които не са хомофоби, но нямат представа, че тези проблеми съществуват. Когато не са се сблъскали с това от първа ръка, те наистина казват „Добре, какво искате, какво ни занимавате с вас?“. Той никога не си е помислил реално, че може да не е баща на детето си, то и няма как да му хрумне, затова е важно да се говори за това.“ – бисексуална жена, 29 години, София

„На хората не им е удобно открито да те отхвърлят, след това разбираш постфактум, че вече не ти се кефят толкова. Няма да го покажат пред теб, но отношението им се променя по някакъв начин. Не че са агресивни, но по-скоро се чувстват неудобно и това ги кара да се държат тъпо, не знаят как да реагират. Това се променя с времето и колкото повече срещат хора като нас, толкова повече ще го приемат като нещо нормално“. – лесбийка, 35 години, София

„Бъдещето на човечеството се гради върху децата и ако не започнеш от децата, да ги научиш, че трябва да се разбират и приемат, иди после ги научи като станат големи“. – транс мъж, 37 години, София

Липса на видимост и ролеви модели

Липсата на положителни ролеви модели има голямо влияние върху общественото мнение. В България известните ЛГБТИ хора, които биват представяни в добра светлина се броят на пръсти. Известните в медийното пространство открити ЛГБТИ лица са много малко и те обикновено не са възприемани като положителен пример. Често биват осмивани или пък се смята, че се представят за ЛГБТИ единствено, за да привлекат публичното внимание върху себе си. От друга страна има много известни личности, които са добре приети от обществото и за чиято хомо- или бисексуалност се говори дори от десетилетия, но никога не заявяват това публично. Извън дебатите на тема човешки права около София прайд, рядко за говори с ЛГБТИ общността и нейните проблеми. През останалото време ЛГБТИ тематиката най-често се използва за осмиване или обида, като терминът ЛГБТИ не се използва. Подобни шегки и коментари винаги се фокусират върху мъжката хомосексуалност, която се смята за обидна; за транс хора не се говори, споменават се „травестити“, като този термин също се смята за обиден. Въпреки това през последните години единични медии проявяват интерес към темата и правят предавания, в които засягат в добър тон и адекватно актуални проблеми, свързани с общността.

„Направи ми впечатление в централната емисия новини, като превеждаха речта на Обама, в частта, в която говори какво се е променило докато той е бил президент, превеждат без частта за брачно равенство. Все едно е нещо извънземно, в България такива неща няма. Има някакъв изкуствен страх някой случайно да не го помислят за гей“. – жена, 30 години, София

„Попадна ми статия за двойка актриси, в която се говорише как две лесбийки искат да осиновяват деца и какво безобразие е това. Ако се говори така за хора, които са известни какво остава за останалите“. – лесбийка, 33 години, София

„В България има насадено мнение, че един гей трябва да изглежда като Азис или Евгени Минчев. Хората не могат да си представят, че един нормално изглеждащ мъж може да бъде гей. Като им кажеш, че си гей ти казват „Не приличаш на Евгени Минчев“. Те не могат да си го представят. Нямаме изявени личности, които да са се открили като гей и това е основният проблем“. – мъж, 49 години, София

„Случвало се е да говорим за примери за гей мъже като тези, които са известни в България. Аз не съм против, аз съм за, както се чувстват така да изглеждат, обаче е създаден един стереотип, за който мисля, че до някаква степен и ние имаме вина. Хората ни гледат странно, защото никой не го прави, всички се крият. Ами ако започнем по твърдия начин, не да дразним някого, но да им покажем, че има и друго“. – гей мъж, 24 години, София

Липсата на ролеви модели не е единствено в медиите, не виждаме примери за ЛГБТИ семейства и във всекидневието си. В България може би за първи път има толкова много открити ЛГБТИ семейства, които планират да остареят заедно, а не да прекарат живота си в хетеросексуални бракове. Тези двойки, които сега създават семейства, нямат досег до опита на предишни поколения, от които да се учат, да видят, че е възможно две жени или двама мъже да живеят като семейство. Разбира се, такива истории се намират във филми, книги и интернет пространството, но те винаги идват от западни страни, а ефектът да ги видиш в собствения си контекст е много по-голям. Повечето двойки споделиха, че биха се радвали да влязат в контакт с други семейства,

за да могат да обменят информация за различни сфери като препоръки за лекари и клиники за асистирана репродукция, които са приятелски настроени към ЛГБТИ, правни въпроси и изобщо всякакъв опит, през който вече са минали. Още по време на проучването свързахме някои от двойките и те споделиха, че наистина са получили много полезна информация. Зароди се и идеята за онлайн платформа за споделяне на добри практики.

„Когато се събрахме в началото ми беше супер интересно дали е възможен този живот въобще в България и когато намерих едно видео с тях (известна българска двойка жени) и си казах „Виж, има и други и живеят на село, толкова е яко“ и е страхотно да можеш да видиш подобно нещо. Особено в началото бяхме малко стресирани, че нямаме никакви такива познати, нямаме друга лесбийска двойка, на която да може да зададем всички въпроси, които толкова много ни вълнуват. Бих се радвала да науча историята на други семейства и да си контактуваме, да обменяме опит“. – бисексуална жена, 29 години, София

„Стереотипите за нас в медиите са постоянни и сами им вярваме, не си отваряме очите, позволяваме го и сами оставаме в тази заблуда“. – гей мъж, 21 години, София

Обясняване на ситуацията на детето

Респондентите, които имат или обмислят да имат деца изпитваха притеснения за това как ще обяснят на детето защо има две майки, а не майка и баща както другите деца. Притесненията им се кореняха не толкова в страха, че детето няма да ги разбере, а защото не познават други еднополови двойки, които детето да вижда. За това се притесняваха повече двойките от Пловдив и

Русе, тъй като там има по-малко открити ЛГБТИ семейства. До момента децата им приемат факта, че имат две майки и нямат проблем с това.

„Детето разпитва, пита ни например като сме се женили коя от двете е била с рокля и ние ѝ разказваме. Тя след това разказва на приятелчетата си как има две майки и те понеже не разбират тя им разказва: „Едната е като мъж, другата жена, едната ражда, другата е по-силна като татковците“. - лесбийка, 37 години, София

„Ние може да му обясняваме, че това е нормално, но то като отиде навън ще му говорят други неща. Докато ако е разрешено от закона, това ще помогне на децата да се адаптират. Ние мислим как да бъде най-добре за самите деца. Ние ще се справим, но те трябва да растат психически здрави. Ние се борим децата ни да са равноправни и да не бъдат дискриминирани, не се борим за себе си, а за тях“. – бисексуална жена, 39, Пловдив

„Не мисля, че е трудно да се обясни на едно дете, че има гей семейства, аз съм го правил вече, обяснявал съм. Казваш им го директно, няма друг вариант. В началото не го приемат, но след това свикват. По-големият проблем е ученическата среда, като са малки все още не са им вменени стереотипи, но в училище това се променя и от там идват проблемите“. – гей мъж, 27 години, София

Страх, че децата ще бъдат дискриминирани

Извън правната рамка, най-голямото притеснение на ЛГБТИ родителите е, че децата им ще бъдат обект на подигравка и лошо отношение в училище. Не получихме истории за сериозна дискриминация над децата на интервюираните, но причината за това основно е, че децата са малки и все още не ходят на училище, а в детските градини все още не са насадени хомофобни стереотипи и дори детето да разкаже, че има две майки, другите деца се учудват, но обикновено отговорът е положителен. Тепърва предстои да наблюдаваме как ще се развият техните истории в училище, а стратегиите на родителите за справяне с проблема са различни. Едни предпочитат да говорят открито с училищния персонал, други предпочитат за момента да запазят семейството си в тайна. Това зависи и от средата – дали училището по принцип има отворени политики и дали се намира в населено място, в което средата е благоприятна.

Общественият натиск несъмнено се отразява и на децата от ЛГБТИ семейства. В семействата, в които децата са достатъчно големи, за да ходят на училище вече започва да се усеща влиянието на стигматизирането на ЛГБТИ идентичностите.

„При нас случаят е особен, защото и двамата сме били в медиите. На нас лично досега никой нищо не ни е казал, но имаме наблюдения от децата и по-конкретно от дъщеря ни, която е на 12 години. Миналата година, когато баща им даваше интервюта в медиите като интерсекс човек, нейните съученици са коментирали тези интервюта по много подигравателен и обиден начин. Тя е премълчала, че го познава и че има нещо общо с него, защото се е страхувала да не разберат, че ѝ е баща и да не я подложат на същите обиди, които са изказали спрямо него. По същия начин около Прайда, когато мен

ме дават по телевизията тя не говори с никой в училище за Прайда; съучениците ѝ коментират, но тя не заема страна. Казала е само на няколко съученици, че родителите ѝ са съорганизатори на Прайда. Въпросът е, че на нея ѝ се налага да се крие и да бъде по някакъв начин "in the closet" заради родителите си и не разказва нищо за нас, защото я е страх от подигравки". – пансексуална жена 48 години, София

Научихме за друг случай на негативна реакция от семейство в Русе, чийто син също вече е в училище. Детето им споделило пред съученици, че майка му живее с друга жена и че има две майки и учениците му реагирали с негативни коментари. Притеснени, че това може да прерасне в по-сериозен тормоз, родителите казали на детето за момента да запази вида на семейството им в тайна.

Училищната среда често е враждебна и притесненията на родителите не са неоснователни, но това не ги спира да отглеждат децата си и да се борят за по-добро бъдеще. Не отказва и двойките, които тепърва обмислят да имат деца.

„Има и много притеснения, че другите деца в училище ще му се смеят. Последният път когато бях в училище едно дете го спугаха от бъзици, защото имаше големи уши. Децата ще си намерят за какво да ти се смеят, не е нужно да имаш две майки, достатъчно е да имаш бенка“. – бисексуална жена, 30 години, София

Имайки в предвид хомофобските настроения в обществото ни, някои респонденти смятаха, че дори е по-добре да нямаш дете, за да не му се налага да преживява тази омраза. Те са позитивни, че в бъдеще това ще се промени, но смятат, че засега средата в България не е благоприятна. От друга страна според други респонденти промяната ще дойде, когато има повече видимост.

„На този етап може би е по-добре да не е разрешено осигуряването за България. Обществото ни не е дорасло,

защото ако ни натиснат от Европа и ни дадат права за осиновяване, ти ще го осиновиш това дете, но нали ще го подлудят в училище. Това иска време и се възпитава. В нашето общество може би сегашното младо поколение трябва да остарее и тогава ще се подобри положението. Защото тези, които в момента са ученици са поотворени в това отношение и когато те пораснат и имат деца нещата биха могли се променят. Да караш детето си да държи в тайна семейството си е психически тормоз. Психологията обяснява много точно, че колкото повече скрити неща имаш в себе си те избиват в други посоки. Затова по-добрият вариант е на този етап да не се случва“. – мъж, 49 години, София

Стратегии за справяне

Не един респондент се шегуваше с това, че да създаваш семейство като ЛГБТИ човек в България развива креативните ти способности. Като се започне от разкриването пред близките и се стигне до срещите с банкови служители и лекари, ЛГБТИ хората трябва непрестанно да измислят стратегии, с които да получат приемане и права, които останалите хора получават без да се замислят.

Често срещани стратегии във всекидневието са:

- внимателно преценяване пред кого да се разкрият и дали е безопасно да са видими на конкретни публични места;
- създаване на контакти с други ЛГБТИ семейства с цел обмяна на опит.

Стратегиите за справяне с юридически пречки са:

- осиновяване на детето от друг член на семейството;
- нотариално заверени пълномощни за работа с институциите;
- закупуване на собственост заедно, за да бъде обща.

Понякога дълго се планира дори как да представиш партньора на родителите си:

„Стратегията ми беше да го запозная с родителите си, за да го харесат и да им стане симпатичен и след това да им кажа, че сме двойка и мисля, че планът проработи“. – гей мъж, 34 години, София

Често ЛГБТИ хората намират изход от трудностите в България единствено в чужбина. Двойките, които споделиха, че планират да заминат са подтиквани от няколко основни причини: искат да отглеждат децата си спокойно или искат най-после да живеят с партньорите си нормален живот, без да се притесняват.

„В близките няколко години мислим да отидем да живеем в чужбина, в държава, в която ще ни бъде нормално и лесно да си отглеждаме семейството без натиска и стигмата, и това да трябва да се обясняваш на всяка крачка и да правиш безумни неща от тип бащата на партньорката ти да ти припознае детето. Липсата на законова уредба създава несигурност. Нас например ни кара да се чудим как ще си гледаме децата. Няма да ги гледаме тук. Замисляш се изобщо на това дете кой му се води родител, дали ще си самотна майка, как се случват пътуванията в чужбина, как се работи с детската градина, с училището, с болницата. И като си заблъскаш главата и нямаш директен отговор как се случва си казваш, че ще го направиш някъде където ще се случи. Кое то практически означава, че липсата на тази уредба ни кара да емигрираме“. – лесбийка, 26 години, София

„Думите „семейство“ и „брак“ за мен са патриархални институции, но гражданският съюз е нещо, което не може да няма, защото все пак аз плащам данъци, да ми връщат част от данъците щом няма да получавам равни права“. – гей мъж, 33 години, София

Заклучение и препоръки

В заключение ще кажем, че ЛГБТИ семействата в България бавно, но сигурно придобиват повече видимост най-вече благодарение на медийни репортажи за еднополови двойки, включително за такива които отглеждат деца. ЛГБТИ хората постепенно стават все по-критични към обстоятелствата, в които се намират и имат желание да ги променят.

Промените, които респондентите ни определиха за нужни са:

- Повече видимост и създаване на положителен образ на ЛГБТИ общността;
- Включване на темите за сексуална ориентация и полова идентичност в учебните програми;
- Създаване на мрежа за обмен на информация;
- Легализиране на еднополови бракове или граждански партньорства;
- Легализиране на осиновяването от еднополови двойки.

Дори хора, които не желаят да сключват брак заявиха, че биха подкрепили узаконяването на ЛГБТИ семействата, защото много други ЛГБТИ хора ще се възползват от тази промяна.

Основният извод от това изследване е, че постигането на брачно равенство е наложително, за да се изравнят правата на хората, които живеят в ЛГБТИ семейства и разнополовите двойки. Липсата на брачно равенство води до институционализирана дискриминация за ЛГБТИ хората и нарушаване на правата им в различни сфери на обществения живот, а в някои случаи нарушава и обществения интерес.

Пълното зачитане на правата на ЛГБТИ хората и премахването на дискриминацията спрямо тях изисква промяна в дефиницията на брака в Конституцията на Република България и последваща промяна в Семейния кодекс, която позволява граждански брак

между партньори, независимо от техния пол и полова идентичност. Първата стъпка към брачно равенство у нас би могла да бъде въвеждането на закон за фактическо съпружеско съжителство, независимо от сексуалната ориентация и половата идентичност на партньорите.

Демографска справка

ЛГБТИ семейства

Настоящата демографска справка е изготвена въз основа на информация, предоставена от респондентите по време на интервютата за начина, по който се самоидентифицират.

Общ брой респонденти: 50.

Възраст	Между 21-53		
Пол	Жени 28 (вкл. 1 транс-жена)		
	Мъже 22 (вкл. 1 транс-мъж, 1 интерсекс)		
	Интерсекс 1		
	Трансджендър 2		
Етнос (малцинствен)	1 от ромски произход, 1 персиец		
Националност	48 българи, 1 италиански гражданин, 1 ирански гражданин		
Образование	Основно 0	Средно 11	Висше 39
Работа	Безработен 0	Собствен бизнес 9	Наемен работник/служител 41
Видове семейства	Самотен родител 2	Лесбийска двойка 12	Семейство с интерсекс партньор - 1
	Гей двойка 10	Транс двойка 1	Семейства, които отглеждат деца 7

Семействата на дъгата в България

Доклад от качествено изследване
на фондация „Ресурсен център Билитис“

Автори:	Глория Филипова Моника Писанкънева
Събиране и обработка на информацията:	Глория Филипова
Редактор:	Радослав Стоянов
Оформление и дизайн:	Пол Найденов

Издание на фондация „Ресурсен център Билитис“

София

2017

Адрес на издателя: жк. Младост 2, бл. 243, вх. А
1799 София

e-mail: bilitis@bilitis.org
www.bilitis.org

ISBN 978-954-91940-4-3

Глория
Филипова

започва активистката си дейност в сферата на ЛГБТИ правата през 2014 г. като доброволец във Фондация "Ресурсен център Билитис" и член на неформалния ЛГБТ ХХХ колектив. От лятото на 2015г. става част от екипа на Билитис и работи по редица проекти, целящи подобряване на положението на ЛГБТИ хората в България. Участва в организирането на събития и протести, свързани с ЛГБТ права, феминизъм и правата на жените. В момента работи над дипломната си работа към специалност Философия на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, фокусирана върху френския постструктуралистски феминизъм.

Моника
Писанкънева

е водеща фигура в българското движение за правата на лесбийки, гей мъже, транс и интерсекс хора от края на 1990те. От 2004 г. е учредител и председател на Фондация "Ресурсен център Билитис", която работи за премахване на всички форми на дискриминация и постигане на пълно равнопоставяне на ЛГБТИ хората в България. Завършва Философия (СУ "Св.Климент Охридски, 1992 г.) и придобива магистърска степен по Филантропия (Университета на Болоня, 2007 г.). Има повече от 15 годишен трудов опит в нестопанския сектор като част от екипите на международни и национални неправителствени организации.

9 789549 194043